

**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων: Έρευνα
ερωτηματολογίου στο Μουσικό σχολείο Βέροιας**

**Adolescent musical identity formation: A questionnaire survey at the
Music School of Veria**

ΑΡΤΕΜΙΣ-ΜΑΡΙΑ ΠΑΡΛΑΜΠΙΑ

A.M. 20029

Επιβλέπουσα: Μόνικα Ανδριανοπούλου, Ε.Ε.Π., ΤΜΕΤ

Μέλος εξεταστικής επιτροπής: Δήμητρα Κόνιαρη, Ε.ΔΙ.Π., ΤΜΕΤ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2023

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Η διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων: διερεύνηση των παραγόντων στο Μουσικό Σχολείο Βέροιας.

Adolescent musical identity formation: A questionnaire survey at the Music School of Veria.

Copyright © ΑΡΤΕΜΙΣ-ΜΑΡΙΑ ΠΑΡΛΑΜΠΙΑ. 2023
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση αυτής της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Μόνικα Ανδριανοπούλου για την ανεκτίμητη στήριξη και καθοδήγηση κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας. Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη προς την κ. Δήμητρα Κόνιαρη, γιατί τα μαθήματά της αποτέλεσαν το ερέθισμα της επιλογής αυτού του θέματος. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους μαθητές του Μουσικού Σχολείου Βέροιας που συμμετείχαν στην έρευνα και την οικογένειά μου για την έμπρακτη υποστήριξή της σε οτιδήποτε επιχειρώ.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	5
Abstract	6
Εισαγωγή	7
1. Εφηβεία	9
1.1 Εφηβεία και διαμόρφωση του εαυτού	9
2. Ταυτότητα και μουσική	9
2.1 Διαμόρφωση της ταυτότητας - Γενικά στοιχεία	9
2.2 Θεωρίες δόμησης ταυτότητας	11
2.3 Πολιτισμικοί και κοινωνικοί παράγοντες δόμησης της ταυτότητας στους εφήβους	13
2.4 Ο ρόλος της μουσικής στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων ...	14
2.5 Συναισθηματικές αποκρίσεις των εφήβων στη μουσική	16
3. Μουσική ταυτότητα	18
3.1 Η έννοια της μουσικής ταυτότητας	18
3.2 Η δόμηση της μουσικής ταυτότητας	19
3.3 Εργαλεία μέτρησης της μουσικής ταυτότητας	21
3.4 Παράγοντες διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας κατά την εφηβική ηλικία	23
4. Έρευνα ερωτηματολογίου	27
4.1 Σκοπός έρευνας	27
4.2 Είδος έρευνας	27
4.3 Δείγμα έρευνας	27
4.4 Μέθοδος συλλογής δεδομένων	28
4.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων	29
5. Αποτελέσματα της έρευνας	30
6. Συζήτηση και συμπεράσματα	42
6.1 Τελικά συμπεράσματα	42
6.2 Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για περαιτέρω μελέτες	44
Βιβλιογραφία	46
Παράρτημα	54
Ερωτηματολόγιο	54

Περίληψη

Εδώ και δεκαετίες η έννοια της «μουσικής ταυτότητας» έχει προκαλέσει μεγάλο ενδιαφέρον ως ερευνητικό πεδίο στη μουσική ψυχολογία. Η μουσική ταυτότητα παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της συνολικής ταυτότητας του ατόμου και στην κοινωνικοποίησή του και τις σχέσεις του.

Η παρούσα έρευνα εξετάζει, τόσο μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση όσο και εμπειρικά, τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται και διαμορφώνεται η μουσική ταυτότητα κατά τη διάρκεια της εφηβείας και πώς αυτή επηρεάζει τη δόμηση της ταυτότητας εν γένει. Η εμπειρική έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Μουσικό Σχολείο Βέροιας με τη χρήση ερωτηματολογίου, και με τη συμμετοχή συνολικά 35 μαθητών Λυκείου.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι μουσική ταυτότητα διαμορφώνεται πολυπαραγοντικά: η οικογένεια, το σχολείο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ηλεκτρονικές πλατφόρμες όπως το Youtube και το Spotify, αλλά και οι συνομήλικοι επηρεάζουν τις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων και κατά συνέπεια την ταυτότητά τους. Επίσης, η μουσική φάνηκε ότι επηρεάζει την προσωπική και συλλογική ταυτότητα, τα συναισθήματα και τις κοινωνικές τους σχέσεις.

Λέξεις -κλειδιά: εφηβεία, μουσική ταυτότητα, μουσικές προτιμήσεις

Abstract

For decades, the concept of "musical identity" has sparked significant interest as a research field in music psychology. Musical identity plays a crucial role in shaping both an individual's overall identity and their socialization and relationships.

This research examines, both through a literature review and empirically, the ways in which musical identity develops and takes shape during adolescence and how it influences the construction of identity in general. The empirical research was conducted at the Music School of Veria, using a questionnaire, with the participation of a total of 35 high school students.

The results of the study showed that musical identity is formed by multiple factors: family, school, social media, electronic platforms like YouTube and Spotify, as well as peers all influence the musical preferences of adolescents and consequently, their identity. Furthermore, music appeared to affect both personal and collective identity, emotions, and social relationships.

Keywords: adolescence, musical identity, musical preferences

Εισαγωγή

Η μουσική έχει μια εξέχουσα παρουσία στη νεανική κουλτούρα και παίζει έναν σημαντικό ρόλο στη ζωή πολλών εφήβων. Είτε μέσω της ιδιωτικής ακρόασης μουσικής, είτε μέσω της παρακολούθησης για παράδειγμα μιας ζωντανής συναυλίας, είτε και μέσω ακόμα της μουσικής πράξης ή σύμπραξης, η μουσική είναι στενά συνδεδεμένη με την κοινωνική ταυτότητα και την δόμησή της και με τις σχέσεις μεταξύ συνομηλίκων. Οι έφηβοι συχνά χρησιμοποιούν τη μουσική ως ένα μέσο αυτοέκφρασης, επικοινωνίας με τους άλλους και εξερεύνησης των συναισθημάτων και των πεποιθήσεών τους (Juslin & Västfjäll, 2008). Επιπλέον η μουσική είναι στενά συνδεδεμένη με πολιτιστικούς παράγοντες όπως το φύλο, την εθνικότητα και την κοινωνική τάξη, δηλαδή με επιπρόσθετους παράγοντες που καθορίζουν την ενασχόληση των νέων με τη μουσική (North & Hargreaves, 2008).

Εδώ και δεκαετίες η έννοια της «μουσικής ταυτότητας» έχει προκαλέσει μεγάλο ενδιαφέρον αποτελώντας ιδιαίτερο ερευνητικό πεδίο στις επιστήμες που ασχολούνται με τη μουσική και με την ανάπτυξη των εφήβων. Η μουσική ταυτότητα αναφέρεται στην αίσθηση της ταυτότητας που δομείται από την ενασχόληση με τη μουσική και περιλαμβάνει τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά κάποιου σε σχέση με τις μουσικές του προτιμήσεις (Rentfrow & Gosling, 2006). Προηγούμενες έρευνες έχουν τονίσει τον ρόλο της μουσικής ταυτότητας τόσο στη διαμόρφωση της συνολικής ταυτότητας του ατόμου όσο και στην κοινωνικοποίησή του και τις σχέσεις του (Tarrant κ. ά., 2002· Selfhout κ. ά., 2009). Κυρίως δόθηκε έμφαση στη σχέση μουσικής και δόμησης της ταυτότητας, ενώ δεν υπάρχουν πολλές έρευνες που να έχουν ασχοληθεί με τους μηχανισμούς μέσω των οποίων επιτελείται η διαμόρφωση της «μουσικής ταυτότητας». Επίσης, οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί όσον αφορά στη μουσική ταυτότητα ήταν κατά βάση προσανατολισμένες στη σχέση της μουσικής με τις νεανικές υποκουλτούρες όπως η πανκ ή η χιλ-χολ (Bennett, 2001· Hodgkinson, 2002) ή σε συγκεκριμένα μουσικά είδη όπως η μέταλ ή η ηλεκτρονική μουσική (Garrido & Schubert, 2011).

Ο κύριος στόχος της εργασίας είναι να εξερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται και διαμορφώνεται η μουσική ταυτότητα κατά τη διάρκεια της εφηβείας και πώς αυτή επηρεάζει τη δόμηση της ταυτότητας εν γένει. Μέσω της εξέτασης των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας η παρούσα έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση του ρόλου και της επιρροής της μουσικής στη ζωή των εφήβων μέσω των ερεθισμάτων που δέχονται από την οικογένεια, το σχολείο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τους συνομηλίκους τους και πώς αυτά επηρεάζουν την ταυτότητά τους, τα συναισθήματα και τις κοινωνικές τους επαφές.

Αρχικά εξετάζεται σύντομα η εφηβεία ως περίοδος διαμόρφωσης του εαυτού. Στη συνέχεια αναλύεται η έννοια της ταυτότητας μέσα από την παράθεση θεωριών δόμησής της καθώς και των πολιτισμικών και κοινωνικών παραγόντων που την επηρεάζουν. Κατόπιν συσχετίζεται η μουσική με τη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων και με τα συναισθήματα που τους προκαλεί.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της μουσικής ταυτότητας. Καταρχάς δίνεται ένας εκτενής ορισμός με βάση τη βιβλιογραφία και στη συνέχεια ιχνηλατείται με ποιον τρόπο δομείται μια μουσική ταυτότητα. Ακολουθεί η παρουσίαση κάποιων εργαλείων μέτρησης της μουσικής ταυτότητας που εντοπίστηκαν στη βιβλιογραφία, ενώ έπειτα παρουσιάζονται οι παράγοντες που διαμορφώνουν τη μουσική ταυτότητα των εφήβων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πειραματικό σκέλος της εργασίας: ο σκοπός, το είδος και το δείγμα της έρευνας καθώς και οι μέθοδοι συλλογής και ανάλυσης δεδομένων.

Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν συνολικά μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την πειραματική διερεύνηση, διατυπώνονται συμπεράσματα, καθώς και περιορισμοί της παρούσας έρευνας αλλά και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

1. Εφηβεία

1.1 Εφηβεία και διαμόρφωση του εαυτού

Η περίοδος της εφηβείας είναι περίοδος σημαντικών αλλαγών στην ανάπτυξη του ατόμου· ξεκινά κατά την ηλικία των 8-10 ετών¹ και τελειώνει λίγο πριν το άτομο κλείσει τα 20 του χρόνια. Η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην εφηβική προκαλεί αλλαγές στον βιολογικό, τον γνωστικό, τον ψυχολογικό και τον συναισθηματικό κόσμο του ατόμου. Αλλάζουν επίσης και οι προσωπικές σχέσεις καθώς και ο τρόπος διαχείρισής τους, αφού οι έφηβοι και οι ρομαντικοί τους σύντροφοι τίθενται στο επίκεντρο της προσοχής όσο ο έφηβος μεγαλώνει (The promise of adolescence, 2019).

Οι φυσιολογικές αλλαγές που βιώνει το άτομο κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης συμβαίνουν ταυτόχρονα με τις ψυχολογικές και κοινωνικές αλλαγές. Κατά τη διάρκεια της αλλαγής οι έφηβοι βιώνουν μια κρίση ταυτότητας κατά την οποία τα άτομα χάνουν την σταθερότητα της αυτοεικόνας των παιδικών χρόνων και αρχίζουν να νιώθουν ανασφάλεια και συναισθηματική φόρτιση. Όσο συμβαίνει αυτή η αποφασιστικής σημασίας κατασκευή της ταυτότητας, οι έφηβοι αναγκάζονται να αναπτύξουν μια ταυτότητα για να γεφυρώσουν το κενό ανάμεσα στο ποιοι ήταν ως παιδιά και στο τι επιθυμούν να γίνουν ως ενήλικες (Panahi, 2015).

Ποικίλες θεωρίες αναφέρονται στην περίοδο της εφηβείας, οι περισσότερες εκ των οποίων παραθέτουν κάποια «στάδια» μετάβασης· κοινός άξονας σε όλες είναι ότι το άτομο πρέπει να ολοκληρώσει το στάδιο στο οποίο βρίσκεται για να περάσει στο επόμενο (Christie & Viner, 2005). Οι διαδικασίες αυτές διαμορφώνουν σταδιακά την ταυτότητα του εφήβου.

2. Ταυτότητα και μουσική

2.1 Διαμόρφωση της ταυτότητας - Γενικά στοιχεία

Οι ανθρώπινες σχέσεις εμπεριέχουν ρίσκο, παιχνίδι, πάθος, φόβο, θυμό. Ως άνθρωποι μας ευχαριστεί και νιώθουμε περήφανοι όταν εκτιμούν τις γνώσεις και τις δεξιότητές μας και όταν βοηθάμε τους συνανθρώπους μας να πετύχουν αυτό που επιθυμούν. Επιπροσθέτως φθονούμε ή απεχθανόμαστε όσους μας στερούν την δυνατότητα να κάνουμε αυτό που επιθυμούμε για τον εαυτό μας. Θεωρούμε φίλους μας όσους έχουν τις ίδιες αξίες και πεποιθήσεις με εμάς, ενώ κρίνουμε αρνητικά άτομα των οποίων οι πράξεις και τα πιστεύω έρχονται σε

---

¹ Η ακριβής ηλικία εξαρτάται από πολιτισμικούς και γενετικούς παράγοντες.

αντίθεση με τα δικά μας. Η ταυτότητά μας είναι το δικό μας στοιχείο μέσα σε μια συλλογική αντίληψη για τον κόσμο και τη δράση μας σε αυτόν (Barnes, 1999). Η ταυτότητα του ατόμου είναι ένα εσωτερικό πλαίσιο αναφοράς, μέσα από το οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει τον έξω κόσμο, τις κοινωνικές καταστάσεις και τις δράσεις του (Fearon, 1999). Τα πιο διακριτά πλαίσια υπό τον ευρύ όρο «ταυτότητα» είναι η ταυτότητα που μπορεί να έχει το άτομο στο πεδίο του πολιτισμού, της εθνικότητας, της ταύτισης με μια κοινωνική ομάδα αλλά και η ταυτότητα του εαυτού που προκύπτει και συντίθεται από διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους (Deaux, 1994). Αποκτούμε την ταυτότητα και την κρατάμε ζωντανή μέσω των δράσεων, των συναισθημάτων και των εμπειριών που μοιραζόμαστε με τους άλλους, και μέσα σε όλα αυτά που μοιραζόμαστε εντάσσονται και παραδοσιακές μορφές τέχνης, όπως είναι η μουσική, το τραγούδι και ο χορός (Trevarthen, 2002).

Η έννοια της ταυτότητας έχει αποκτήσει ερευνητικά μεγάλο ενδιαφέρον στον τομέα της ψυχολογίας και έχει προσεγγιστεί από διαφορετικές οπτικές. Από πολύ νωρίς, τον 19^ο αιώνα, ο William James, κοινωνικός ψυχολόγος, ήταν ο πρώτος που προσπάθησε να βάλει σε «τάξη» την έννοια του εαυτού. Από τότε και έπειτα, η κοινωνική ψυχολογία δέχεται και κατανοεί έννοιες όπως αυτές: το αυτο-σύστημα (*self-system*), την αυτο-ταυτότητα (*self-identity*) και την αυτοεκτίμηση (*self-esteem*). Η έννοια του αυτο-συστήματος αποτελείται από τις διαφορετικές αυτό-αντιλήψεις (*self-concepts*) και αυτοεικόνες του ατόμου (*self-images*), δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους βλέπουμε τον εαυτό μας στα διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια. Η έννοια της αυτο-ταυτότητας είναι η άποψη που έχουμε για τον εαυτό μας, η οποία διαμορφώνεται ενσωματώνοντας διαφορετικές αυτό-αντιλήψεις, ενώ η έννοια της αυτοεκτίμησης αναφέρεται στην εκτίμηση που έχει το άτομο για τον εαυτό του -το τι αξίζει. Τέλος, η έννοια της αυτοεικόνας αναπτύσσεται μέσω της αντανακλούμενης συμπεριφοράς μας και μέσω των κοινωνικών συγκρίσεων (Hargreaves κ.ά., 2002).

Ο Σκωτσέζος φιλόσοφος David Hume (1711-1776) υποστήριξε ότι η προσωπική ταυτότητα δεν είναι μια σταθερή και προϋπάρχουσα αίσθηση του εαυτού που ανακαλύπτεται μέσω της ενδοσκόπησης, αλλά μια φαντασίωση που δομείται μέσω της μνήμης και της φαντασίας. Το άτομο μαθαίνει δύο έννοιες της ταυτότητας, αυτήν που προκύπτει από την άμεση παρατήρηση των σταθερών αντικειμένων και αυτήν που προκύπτει από την υπόθεση ότι υπάρχει συνέχεια μεταξύ δύο διαδοχικών αντιλήψεων (στον Gracyk, 2004). Παρόμοια οι Regelski και Gates (2009) υποστήριξαν ότι όλοι οι άνθρωποι βρίσκονται σε μια διαρκή διαδικασία κατά την οποία η ταυτότητα εμφανίζεται και διαμορφώνεται συνεχώς μέσω της αντανάκλασης και της δράσης. Η ταυτότητα αποτελείται επίσης από τις προσωπικές αφηγήσεις που δομεί το άτομο για τον εαυτό του ώστε να εξηγήσει και να κατανοήσει τις προηγούμενες εμπειρίες του αλλά και τις τωρινές προκλήσεις. Το ίδιο το «εγώ» αναπτύσσει την ταυτότητά του υποδυόμενο συγκεκριμένους ρόλους που ενυπάρχουν στην κοινωνία, αλλά

κάποιες φορές είναι πιθανό να αναπτύσσει και νέους ρόλους που τελικά προσαρτώνται στην προσωπικότητά του [Johnson (1994)² στο Regelski & Gates, 2009].

Η προσωπικότητα του ατόμου αναπτύσσεται μέσω μιας σύνθετης αλληλεπίδρασης που συμβαίνει μεταξύ ατομικών και κοινωνικών παραγόντων (Gruhn κ.ά., 2017). Ο Grossberg (1996)³, ένας ερευνητής στις πολιτισμικές σπουδές, υποστηρίζει ότι η ταυτότητα δημιουργείται πάντα μέσα από τη διαφορά. Κατά τον ίδιο, υπάρχει μια εναλλακτική κατανόηση των σχέσεων του μοντέρνου και της ταυτότητας σύμφωνα με την οποία το μοντέρνο μετατρέπει όλες τις σχέσεις της ταυτότητας σε σχέσεις διαφοράς. Έτσι, το μοντέρνο δεν δημιουργεί την ταυτότητα από τη διαφορά, αλλά τη διαφορά από την ταυτότητα (στο Torres, 2008). Τα άτομα έρχονται καθημερινά αντιμέτωπα με την ταυτότητα και την ταύτιση του εαυτού τους χωρίς να το καταλαβαίνουν. Γι' αυτό και η ταυτότητα του ατόμου είναι τόσο εγγενής που το άτομο αδυνατεί να την αντιληφθεί σε κάθε περίπτωση (Pöder και Kiilu, 2015). Συνοψίζοντας, η ταυτότητα του ατόμου είναι αφενός αυτό που τον διαχωρίζει από τους άλλους, αφετέρου όμως λειτουργεί συνεκτικά για την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει (Κοκκίδου κ.ά., 2016).

2.2 Θεωρίες δόμησης ταυτότητας

Η δόμηση της ταυτότητας είναι μια σύνθετη διαδικασία. Στο πεδίο της κοινωνικής ψυχολογίας έχουν αναπτυχθεί ποικίλες θεωρίες που εξετάζουν πώς το άτομο διαμορφώνει και εξελίσσει την αίσθηση του εαυτού.

Αξιοσημείωτη είναι η θεωρία του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού (*social constructivism*) όσον αφορά στη δόμηση της ταυτότητας. Ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός θεωρεί ότι το άτομο διαμορφώνει τον εαυτό του μέσω της συνεχόμενης αλληλεπίδρασης με τους άλλους· το άτομο σχηματίζει πολλές ταυτότητες που εναλλάσσονται ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες. Οι ταυτότητες θεωρούνται ρευστές διαδικασίες του γίνεσθαι, όχι κάτι σταθερό και αμετάβλητο. Ακόμη, ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός θεωρεί ότι η γλώσσα είναι το μέσον με το οποίο το άτομο κατανοεί τόσο τη δική του συμπεριφορά όσο και των άλλων, αφού το άτομο κατασκευάζει τις ταυτότητες του μέσω των αυτοβιογραφικών αφηγήσεων που ταιριάζουν στα πολιτισμικά ιδεώδη του περιβάλλοντός του· ως σημειωθεί εδώ ότι και η μουσική έχει την ίδια δυνατότητα: μπορεί δηλαδή να εναλλάσσει τις ταυτότητες όπως ακριβώς κάνει και η γλώσσα (Hargreaves κ.ά., 2002). Σε αντίθεση με τον κοινωνικό

---

² Johnson, Mark L. 1994. *Moral imagination: Implications of cognitive science for ethics*. University of Chicago Press.

³ Grossberg, L. (1996). Identity and cultural studies: Is that all there is? In S. Hall & P. Du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 87–107). Sage Publications, Inc.

κονστρουκτιβισμό, οι κυρίαρχες θεωρίες περί ταυτότητας βασίζονται περισσότερο σε μια σταθερή, θετικιστική άποψη. Ειδικότερα, οι θεωρίες αυτές συγκλίνουν στο ότι το άτομο έχει σχηματίσει μέχρι το τέλος της εφηβείας τις περισσότερες πτυχές της ταυτότητάς του και αυτές παραμένουν σταθερές για μια εκτεταμένη περίοδο. Μια τέτοια θεωρία, την θεωρία της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης, δημιούργησε ο Erik Erikson (στο Jefremovs & Kozlinska, 2022).

Ο Erik Erikson (1968) θεωρείται ο πρωτοστάτης στον καθορισμό των γνωστικών μηχανισμών που αντανakλούν την ανάπτυξη της ταυτότητας. Αναγνώρισε τρεις βασικές διαδικασίες αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον του: την ταύτιση, την διαφοροποίηση και την ενσωμάτωση (*identification, individuation, integration*). Η ταύτιση είναι η διαδικασία κατά την οποία το άτομο σχετίζεται με άλλα άτομα, με ομάδες ή κουλτούρες που θαυμάζει και υιοθετεί κάποια χαρακτηριστικά τους. Όσον αφορά στη μουσική, η διαδικασία της ταύτισης περιλαμβάνει για παράδειγμα την ίδια «χρήση» της μουσικής που το άτομο βλέπει σε κάποιον που θαυμάζει, για παράδειγμα τον γονιό του. Η ταύτιση λοιπόν είναι υπεύθυνη για την αίσθηση της συμμετοχής στις βασικότερες κοινωνικές και πολιτιστικές ομάδες, για την «κοινωνική ταυτότητα» όπως την ονόμασε ο Erikson.

Όσον αφορά στη διαφοροποίηση, είναι η διαδικασία κατά την οποία το άτομο αναπτύσσει μια αίσθηση συνέχειας των προσωπικών του χαρακτηριστικών, πεποιθήσεων και στόχων μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο. Αυτά τα χαρακτηριστικά της προσωπικής ταυτότητας επιτρέπουν στο άτομο να βρει πώς διαφοροποιείται αλλά και πώς μοιάζει με τους άλλους. Για παράδειγμα ένας έφηβος που ακούει ευχάριστα pop μουσική σε μια παρέα συνομηλίκων, μπορεί στον προσωπικό του χρόνο να απολαμβάνει εξίσου την κλασική μουσική.

Τέλος, η ενσωμάτωση είναι η διαδικασία οργάνωσης των χαρακτηριστικών που προέκυψαν μέσω της «ταύτισης» και της «διαφοροποίησης» σε ένα πλαίσιο που συγκροτεί την αίσθηση του εαυτού στην κοινωνική, προσωπική και συνειδητή ταυτότητα. Και οι τρεις προαναφερόμενες διαδικασίες αποτυπώνουν την σημασία του περιβάλλοντος και των προσωπικών σχέσεων αφού η ταυτότητα του ατόμου καθορίζεται σε σχέση ή σε αντίθεση με αυτούς τους παράγοντες (Dys κ.ά., 2017).

Άλλος πολύ σημαντικός θεωρητικός που ασχολήθηκε με τους τρόπους δόμησης της ταυτότητας, είναι ο Marcia (1980). Στο μοντέλο του για την ανάπτυξη της ταυτότητας, το οποίο βασίστηκε πάνω σε εκείνο του Erikson, πρότεινε δύο ανεξάρτητες διαδικασίες δόμησης ταυτότητας, την εξερεύνηση και την αφοσίωση (*exploration and commitment*). Η εξερεύνηση αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία το άτομο εξερευνά και ανακαλύπτει ταυτότητες ενώ ταυτόχρονα αναζητά μια ανανεωμένη εκδοχή του εαυτού του, ενώ η αφοσίωση αντανakλά τον βαθμό που το άτομο υιοθετεί μια πληθώρα χαρακτηριστικών ή ένα είδος ενέργειας (Dys κ.ά., 2017). Μέσω της εξερεύνησης πολλαπλών

πιθανών ταυτοτήτων αυξάνεται η πιθανότητα, η τελική ταυτότητα -στην οποία το άτομο θα «αφοσιωθεί»- τόσο να χαίρει κοινωνικής αποδοχής όσο και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ίδιου του ατόμου.

Όλες οι παραπάνω διαδικασίες δόμησης της ταυτότητας ξεκινούν από πολύ νωρίς στη ζωή του ατόμου αλλά είναι ιδιαίτερα έντονες και «κοσμογονικές» κατά την περίοδο της εφηβείας, όπως ήδη αναφέρθηκε. Ο Higgins το 1987 στη θεωρία του για τους «δυνητικούς εαυτούς», υποστήριξε ότι ο εαυτός ενός έφηβου ατόμου διακρίνεται στον πραγματικό εαυτό, τον ιδανικό εαυτό και σε αυτόν που «πρέπει να γίνει». Ο τρόπος με τον οποίο θα διαμορφωθούν οι δυνητικοί εαυτοί επηρεάζεται από πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

2.3 Πολιτισμικοί και κοινωνικοί παράγοντες δόμησης της ταυτότητας στους εφήβους

Εστιάζοντας στους πολιτισμικούς παράγοντες που μπορούν να καθορίσουν τη διαμόρφωση ταυτότητας ενός εφήβου, αξιολογη είναι η επίδραση των πολιτισμικών προϊόντων, όπως είναι οι διαφημίσεις ή τα μαθήματα στο σχολείο, μέσα από τις κοινωνικές αντιλήψεις και τις αξίες που εκφράζουν. Ακόμη, καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των δυνητικών εαυτών παίζει το γενικότερο κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον του ατόμου, αφού μέσω αυτού καθορίζεται τι είναι επιθυμητό και επιτρεπτό σε κάθε ηλικία και σε κάθε κοινωνία (Ζωγράφου, 2012). Έρευνες έχουν δείξει ότι το άτομο επιδιώκει να μοιάσει με τα άτομα της ομάδας στην οποία ανήκει· τα άτομα της ομάδας είναι οι σημαντικοί άλλοι τους οποίους το άτομο δε θέλει να απογοητεύσει (Nurmi κ.ά., 1994).

Όσον αφορά στους κοινωνικούς παράγοντες ιδιαίτερο ρόλο για τον σχηματισμό των δυνητικών εαυτών παίζει η οικογένεια. Κεντρικό παράγοντα αποτελεί το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας, αφού η εκπαίδευση, το επάγγελμα και η οικονομική κατάσταση των γονιών καθορίζουν το πλήθος και τον πλούτο των ερεθισμάτων αλλά και την επιδίωξη για μάθηση και για επιτυχίες ενός παιδιού (Ζωγράφου, 2012). Άλλοι σημαντικοί παράγοντες είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην οικογένεια, η υποστήριξη που λαμβάνει το άτομο, η διαπαιδαγώγηση και οι απαιτήσεις των γονιών καθώς και η ανατροφοδότηση που λαμβάνουν τα παιδιά από τους γονείς για τη συμπεριφορά τους (Nurmi, 1991). Γενικότερα η σχέση που αναπτύσσει το παιδί με τους γονείς και η ασφάλεια που νιώθει, διαμορφώνει το είδος των σχέσεων που αυτό δημιουργεί εκτός του οικογενειακού πλαισίου (Ainsworth, 1979). Οι γονείς αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς και τρόπου σκέψης για τους εφήβους και παραμένουν οι «σημαντικοί άλλοι» μέχρι τα πρώτα στάδια της εφηβείας, όπου οι παρέες

συνομηλικών και το σχολικό περιβάλλον γίνονται ολοένα και πιο σημαντικά (Ζωγράφου, 2012· Nurmi, 1991).

Ο κοινωνικός περίγυρος του εφήβου αποτελείται από συνομηλικούς οι οποίοι θεωρούνται πλέον οι «σημαντικοί άλλοι» και εν μέρει καθορίζουν τις σκέψεις των εφήβων για τον εαυτό τους και το μέλλον (Cooper & Grotevant, 1987). Επιπλέον, το σχολείο αποτελεί ένα βασικό κοινωνικό τομέα στη ζωή του εφήβου διότι μέσα σε αυτό συναναστρέφεται καθημερινά με συνομηλικούς και έτσι μπορεί να αναπτύξει τους δυναμικούς του εαυτούς (Oyserman κ. ά., 2002).

Ιδιαίτερη σημασία για την διαμόρφωση των δυναμικών εαυτών έχει η αλληλεπίδραση του ατόμου με τους προαναφερθέντες τόσο πολιτισμικούς όσο και κοινωνικούς παράγοντες λόγω της άμεσης αλληλεξάρτησης όλων των πλαισίων στη ζωή του έφηβου ατόμου (Ζωγράφου, 2012)· πολύ σημαντικός είναι επίσης ο ρόλος της μουσικής.

2.4 Ο ρόλος της μουσικής στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων

Η μουσική παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της ταυτότητας ειδικότερα κατά την περίοδο της εφηβικής ηλικίας (Regelski & Gates, 2009) και αυτό γιατί η μουσική απαιτεί από το άτομο να κάνει σύνθετες αξιολογικές κρίσεις με αποτέλεσμα να «αναγκάζεται» ήδη από την παιδική ηλικία να διαμορφώνει τη μουσική του ταυτότητα (Gracyk, 2004). Η εφηβεία είναι μια φάση στη ζωή του ατόμου κατά την οποία ξεκινά το ταξίδι της αναζήτησης του εαυτού και της δόμησης ταυτότητας (Jaworska & MacQueen, 2015). Ο έφηβος αναπτύσσει τον αφαιρετικό τρόπο σκέψης και διαμορφώνει πολλούς εαυτούς, γεγονός το οποίο του προκαλεί κατά κανόνα μια κρίση ταυτότητας.

Μέσω της ενασχόλησης με τη μουσική οι νέοι ανακαλύπτουν τα διάφορα μουσικά είδη, τους στίχους και τους καλλιτέχνες που ανταποκρίνονται στις δικές τους εμπειρίες, πεποιθήσεις και αξίες (Gracyk, 2004). Κατά μέσο όρο οι έφηβοι ακούνε μουσική περίπου 3 ώρες τη μέρα, ενώ κατά τη διάρκεια της εφηβικής περιόδου έχουν καταναλώσει περισσότερες από 10.000 ώρες μουσικής ακρόασης (Tarrant, North & Hargreaves, 2000). Η διαδικασία ακρόασης της μουσικής έχει κοινά χαρακτηριστικά με εκείνη της δημιουργίας ταυτότητας: αυτό που το άτομο βιώνει ως μια διαδικασία ανακάλυψης είναι ουσιαστικά μια διαδικασία φανταστικής κατασκευής που πληροφορείται από την ήδη υπάρχουσα μνήμη. Η μουσική ενισχύει τις μνήμες του ατόμου μέσω της ενσωμάτωσης παρελθοντικών γεγονότων στην αφήγηση του «εαυτού». Τα μουσικά έργα λειτουργούν ως πρότυπα για την «αφηρημένη ταυτότητα» που

αναζητούν οι έφηβοι και μέσω αυτών οι έφηβοι μπορούν να αναζητήσουν και να βρουν την ταυτότητά τους μέσα στην πολυμορφία (Gracyk, 2004).

Η μουσική επιδρά στη ζωή των εφήβων πολύπλευρα, αφού επηρεάζει την γνωστική και την κοινωνική τους ανάπτυξη αλλά και την συναισθηματική τους ευημερία. Όσον αφορά στη γνωστική ανάπτυξη, η μουσική φαίνεται να συμβάλλει σε αυτήν με πολλούς τρόπους. Ειδικότερα, έρευνα από τους Schlaug κ. ά. (2005) έδειξε ότι η εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου ενισχύει τις δεξιότητες της προσοχής, της λειτουργικής μνήμης και της γνωστικής ευελιξίας. Αυτές οι γνωστικές δεξιότητες είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ακαδημαϊκή επιτυχία και για την επίλυση προβλημάτων. Άλλη έρευνα των Forgeard et al. (2008) έδειξε ότι η μουσική εκπαίδευση επηρέασε θετικά τις μαθηματικές δεξιότητες, την αντίληψη του χώρου και του χρόνου, όπως επίσης και τις δεξιότητες συλλογισμού. Η εις βάθος ενασχόληση με τον ρυθμό, τη μελωδία και τα μοτίβα στη μουσική κινητοποιεί τις νευρικές συνάψεις και βελτιώνει την γνωστική ανάπτυξη.

Στον τομέα των κοινωνικών σχέσεων η μουσική επιδρά σημαντικά καλλιεργώντας την αίσθηση του ανήκειν. Έρευνα της Lamont (2017) έδειξε ότι η ενασχόληση με μουσικές δραστηριότητες όπως η συμμετοχή σε μουσικό συγκρότημα ή σε μια χορωδία προάγει την συναδελφικότητα και το ομαδικό πνεύμα και δημιουργεί ισχυρότερους κοινωνικούς δεσμούς. Η μουσική έχει την ικανότητα να επιβεβαιώνει και να ενισχύει την αίσθηση της ταυτότητας των εφήβων αφού τους προσφέρει την αίσθηση του ανήκειν μέσα στις υποκοουλτούρες και τις κοινότητες. Για παράδειγμα οι έφηβοι που δηλώνουν ότι είναι υποστηρικτές της punk rock ή της hip hop συχνά υιοθετούν τις αντίστοιχες ενδυματικές επιλογές και τις αντίστοιχες αξίες για να επικυρώσουν την ταυτότητά τους (O'Neill et al., 2017).

Σύμφωνα με άλλες έρευνες η μουσική φαίνεται να προσφέρει στους εφήβους έναν «χώρο» για ανακάλυψη του εαυτού και για αυτοέκφραση (Παπαπαναγιώτου, 2004), αφού μέσω της μουσικής τους επιτρέπεται να πειραματιστούν ολόπλευρα με την ταυτότητά τους. Η επιλογή των τραγουδιών και των μουσικών ειδών που ταιριάζουν με την προσωπικότητά τους γίνεται το μέσον διά του οποίου παρουσιάζουν τον εαυτό τους στον κόσμο. Με βάση μια έρευνα που διεξήγαγαν οι Rentfrow και Goslings το 2003, τα άτομα συχνά χρησιμοποιούν τα μουσικά είδη, τους καλλιτέχνες και τα τραγούδια ως ένα μέσο διασύνδεσης με τις κοινωνικές ομάδες και τις ταυτότητες. Για παράδειγμα, τις περισσότερες φορές που οι έφηβοι υποστηρίζουν το μουσικό είδος της hip hop είναι για να εκφράσουν μια σχέση με αυτήν την κουλτούρα και μια διάθεση επανάστασης απέναντι σε όσους προτιμούν ένα είδος μουσικής που ενστερνίζεται πιο παραδοσιακές αξίες και έχει πιο λόγιο χαρακτήρα (*intellectualism*). Η ενασχόληση των νέων με μουσικές υποκοουλτούρες επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση των ομάδων συνομηλίκων και την δόμηση της ταυτότητας. Αυτοί που ταυτίζονται με κάποιο μουσικό είδος συχνά

έλκονται από άτομα με τις ίδιες μουσικές προτιμήσεις δημιουργώντας έτσι κλειστές ενωμένες κοινότητες. Αυτές οι υποκοουλτούρες αναπτύσσουν περαιτέρω το σύστημα των αξιών, το λεξιλόγιο και τη μόδα του συγκεκριμένου στυλ αυξάνοντας έτσι το συναίσθημα του ανήκειν. Γενικά οι έφηβοι βρίσκουν ανακούφιση και το αίσθημα του «ανήκειν» στις μουσικές υποκοουλτούρες που προωθούν τη διαφορετικότητα και την συμπερίληψη (Campbell κ.ά., 2007).

Τέλος, η μουσική παίζει έναν σημαντικό ρόλο όσον αφορά τη διαχείριση των συναισθημάτων: έρευνες έχουν δείξει ότι η μουσική έχει θεραπευτικές ιδιότητες στη ρύθμιση των συναισθημάτων και στην ψυχική υγεία. Ειδικότερα, έρευνα των Garrido και Schubert (2011) έδειξε ότι οι έφηβοι που ασχολούνταν ενεργά με τη μουσική είχαν μειωμένα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης, ενώ έχει αναφερθεί επανειλημμένα στη βιβλιογραφία ο εξέχων ρόλος της μουσικής ως τρόπος έκφρασης συναισθημάτων (Miranda, 2013). Έτσι, οι έφηβοι συχνά βλέπουν τη μουσική ως έναν μηχανισμό διαχείρισης των συναισθημάτων τους και ως μια παρηγοριά τις δύσκολες ώρες (Campbell κ.ά., 2007). Ακόμη, η μουσική βοηθά τους εφήβους να διαχειριστούν την πολυπλοκότητα των συναισθημάτων τους συνεισφέροντας έτσι στην ανάπτυξη της αίσθησης του εαυτού. Πολλές φορές οι έφηβοι απορροφώνται από στίχους και μελωδίες που απηχούν τα συναισθήματά τους γιατί αυτό τους προσφέρει ανακούφιση, παρηγοριά και έναν τρόπο για ενδοσκόπηση (Harrer & Harrer 2019). Η μουσική επομένως επιδρά ως ένα είδος αντανάκλασης που δίνει την ευκαιρία στους εφήβους να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν τα συναισθήματά τους όσο δομείται η ταυτότητά τους.

Είναι λοιπόν προφανές πώς η μουσική λειτουργεί ως μια «πηγή» ανάπτυξης στην εφηβεία, συνιστώντας τη «μουσική επένδυση» της ζωής τους κατά τη διάρκεια αυτής της έντονα αναπτυξιακής περιόδου (Miranda, 2013: 10). Συγκεκριμένα η μουσική μπορεί να επηρεάσει πολύ σημαντικούς τομείς στην ανάπτυξη του εφήβου, όπως είναι για παράδειγμα η αισθητική του, η ταυτότητα, η κοινωνικοποίηση, η προσωπικότητα και τα κίνητρα, οι ρόλοι του φύλου και φυσικά τα συναισθήματα και η διαχείρισή τους (Miranda, 2013).

2.5 Συναισθηματικές αποκρίσεις των εφήβων στη μουσική

Η ευημερία των εφήβων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιρροή που έχει η μουσική στη ζωή τους. Πολλές έρευνες έχουν αναδείξει τα πλεονεκτήματα της μουσικής στη ζωή των εφήβων και τον τρόπο με τον οποίο τα μουσικά στοιχεία συμβάλλουν στη δημιουργία συναισθηματικών αποκρίσεων.

Αρχικά έχει διαπιστωθεί ότι η μουσική δρα αποτελεσματικά στη ρύθμιση των συναισθημάτων των νέων. Οι έφηβοι χρησιμοποιούν τη μουσική ως μέσο

ανακούφισης και καταπράυνσης του συναισθηματικού τους πόνου (Lim, 2016). Ακούγοντας χαλαρωτική μουσική ή τα αγαπημένα του τραγούδια το άτομο αποκτά μια αίσθηση χαλάρωσης ενώ συνάμα μειώνει τα επίπεδα του άγχους (Garrido & Schubert, 2011).

Επιπρόσθετα για τους εφήβους η μουσική επιδρά ως ένας καταλύτης έκφρασης· τους επιτρέπει να επεξεργάζονται και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους με έναν μη επικριτικό τρόπο. Οι έφηβοι συχνά συσχετίζουν τον εαυτό τους με στίχους, μελωδίες και ρυθμούς που αντικατοπτρίζουν τον συναισθηματισμό τους επιδιώκοντας έτσι την κατανόηση και την σύνδεση με αυτόν (Lonsdale & North, 2021). Μέσω της διοχέτευσης των συναισθημάτων τους οι έφηβοι βιώνουν την κάθαρση και απελευθερώνουν συναισθήματα που τους βοηθούν στην ευζωία (*well-being*) και στην αίσθηση ψυχικού σθένους.

Η μουσική έχει την ιδιότητα να προκαλεί συναισθήματα. Το συναισθηματικό απότοκο της μουσικής ενισχύεται και επηρεάζεται σημαντικά από μουσικά χαρακτηριστικά όπως είναι ο ρυθμός, η μελωδία, η αρμονία και οι στίχοι (Juslin and Sloboda, 2001). Για παράδειγμα μια ζωντανή και γρήγορη σε tempo μουσική μπορεί να προκαλέσει συναισθήματα χαράς, ενθουσιασμού και ενέργειας, ενώ αργές και μελαγχολικές μελωδίες μπορεί να προκαλέσουν συναισθήματα λύπης, νοσταλγίας και αναστοχασμού.

Ακόμη, άλλο στοιχείο που επηρεάζει τις συναισθηματικές αντιδράσεις των εφήβων στη μουσική είναι τα μηνύματα που μεταφέρονται μέσω των στίχων. Οι έφηβοι συχνά συνδέονται με στίχους που αντικατοπτρίζουν τις εμπειρίες τους, τις δυσκολίες ή τις φιλοδοξίες τους (Harrer & Harrer 2019). Οι θεματικές των τραγουδιών είναι τέτοιες που συχνά έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν ενσυναίσθηση και υποστήριξη στις ονειροπολήσεις των εφήβων.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι συναισθηματικές αντιδράσεις των εφήβων στη μουσική επηρεάζονται τόσο από κοινωνικές νόρμες όσο και από κοινωνικές αξίες. Διαφορετικοί πολιτισμοί συχνά αναπτύσσουν παραδόσεις και μουσικά είδη που προκαλούν συγκεκριμένα συναισθήματα. Για παράδειγμα, άτομα που προέρχονται από κολεκτιβιστικές κουλτούρες έλκονται κυρίως από μουσικά είδη που προωθούν την αίσθηση της ενότητας και του ανήκειν, ενώ άτομα από ατομικιστικές κουλτούρες ανταποκρίνονται καλύτερα σε μουσική που προωθεί συναισθήματα αυτο-εκπλήρωσης και ατομικότητας (Nielson, 2010). Πάντως, σε κάθε πολιτισμικό πλαίσιο τα μουσικά ερεθίσματα σχηματοποιούν και καθορίζουν τη μουσική ταυτότητα των εφήβων.

3. Μουσική ταυτότητα

3.1 Η έννοια της μουσικής ταυτότητας

Ο όρος «μουσική ταυτότητα» αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνδέουν με τη μουσική τις νοηματοδοτήσεις και τις αξίες τους και πώς αυτές επηρεάζουν την αίσθηση για τον εαυτό. Η έννοια της μουσικής ταυτότητας αναπαριστά τη χρησιμοποίηση της μουσικής ως ένα μέσο έκφρασης της προσωπικότητάς τους, της κοινωνικής τους ταυτότητας και των συναισθημάτων τους (North & Hargreaves, 2008). περιλαμβάνει ακόμα ποικίλα χαρακτηριστικά όπως τις προτιμήσεις (Παπαπαναγιώτου, 2004) , τις πεποιθήσεις, τη συμπεριφορά και την ταυτότητα του ατόμου, είτε είναι μουσικός είτε είναι αποκλειστικά ακροατής της μουσικής, και επηρεάζεται από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, τους πολιτιστικούς παράγοντες, τις γνωστικές διαδικασίες και τα συναισθήματα των ατόμων.

Η μουσική ταυτότητα είναι ένα σύνθετο φαινόμενο: δημιουργείται με βάση ιδανικές εικόνες και έννοιες και μπορεί να αντικατοπτρίζει τα όνειρα και τις φαντασιώσεις μας, αλλά είναι και μια πραγματική πτυχή της ζωής μας μέσω της συμμετοχής του ατόμου σε οποιαδήποτε μουσική δραστηριότητα (Frith, 1996). Αν και οι περισσότεροι ερευνητές συγκλίνουν στην αναγνώριση μιας πληθώρας χαρακτηριστικών που μπορούν να ορίζουν τη μουσική ταυτότητα, η Mills σε έρευνά της το 2008 ερμηνεύει τον όρο «μουσική ταυτότητα» συγκεκριμένα ως τον τρόπο με τον οποίο άτομα καθορίζουν και περιγράφουν τον εαυτό τους ως μουσικούς.

Ο Frith (1996) εστιάζει στην ιδέα ότι η ταυτότητα ενός ατόμου ως μουσικού διαμορφώνεται από τις ιδέες και τις απόψεις των άλλων, τους ορισμούς που του δίνονται για τη μουσική και από τους εκπαιδευτικούς της μουσικής. Ουσιαστικά είναι ένα ψυχολογικό κατασκεύασμα που βασίζεται σε προσωπικούς, κοινωνικούς, συναισθηματικούς και μουσικούς παράγοντες και το οποίο διαμορφώνει τον μουσικό εαυτό (Gruhn κ.ά., 2017). πρόκειται για το ποιο είμαστε τώρα και ποιοι θα γίνουμε στο μέλλον μέσα από τις διαδικασίες των μουσικών μας δραστηριοτήτων. Η μουσική ταυτότητα αντανακλά λοιπόν τον τρόπο με τον οποίο το άτομο παρουσιάζει τον εαυτό του στο πολιτισμικό και κοινωνικό του περιβάλλον μέσω της μουσικής ακρόασης ή/και της μουσικής ενασχόλησης εν γένει (Evans & McPherson, 2015).

Ακόμη και υπό την κοινωνικο-κονστрукτιβιστική σκοπιά, η μουσική ταυτότητα μπορεί να είναι μέρος της ολιστικής ταυτότητας του ατόμου, και μάλιστα για κάποιους ερευνητές θεωρείται ως «πιο σημαντική» από άλλες πτυχές της ταυτότητας (Gracyk, 2004), ενώ πολλοί ερευνητές αναφέρονται σε

μια ολόενα διαμορφούμενη μουσική ταυτότητα: για παράδειγμα ο Frith (1996) υποστήριξε ότι η μουσική ταυτότητα είναι κάτι που δεν είναι σταθερό αλλά μεταβαλλόμενο. Παρόμοια ο Talbot (2013) αναφέρει ότι η μουσική ταυτότητα είναι η συνεχώς μεταβαλλόμενη αντίληψη του ατόμου για τον μουσικό του εαυτό, ενώ οι Κοκκίδου κ.ά. (2016) υποστηρίζουν ότι η ταυτότητα του ατόμου είναι συνάμα ασταθής και σταθερή· ασταθής γιατί επηρεάζεται και αναδιαμορφώνεται συνεχώς, ενώ σταθερή γιατί μέσω της ταυτότητας το άτομο αυτοπροσδιορίζεται μέσα στο κοινωνικό-πολιτισμικό του περιβάλλον και αποκτά παρουσία. Είναι επίσης πολύ πιθανόν το ίδιο το άτομο να παρουσιάζει διαφορετικές μουσικές ταυτότητες και να τις εκφράζει ή όχι ανάλογα με τις συνθήκες που βιώνει ανά πάσα στιγμή. Οι πολλαπλές μουσικές ταυτότητες πιθανόν να έρχονται σε σύγκρουση με άλλα στοιχεία του ατόμου, πάντως συνυπάρχουν.

Άξια αναφοράς είναι η προσέγγιση του φιλοσόφου Derrida στην έννοια της μουσικής ταυτότητας. Η έννοια “différance” του Derrida αποτυπώνει τη μουσική ταυτότητα ως κάτι που κατασκευάζεται μέσω των διαφορών και των νοημάτων που δομούνται τμηματικά μέχρι την πλήρη συνειδητοποίησή τους, αμφισβητώντας τις σταθερές ερμηνείες. Οι μουσικές ταυτότητες περιλαμβάνουν ίχνη άλλων ταυτοτήτων από τις οποίες εξαρτώνται, αλλά τις απορρίπτουν. Ο Derrida υποστηρίζει ότι οι μουσικές ταυτότητες είναι περισσότερο ασταθή ίχνη παρά σταθερές παρουσίες και φαίνεται να είναι φαντασιώσεις που βασίζονται σε σύνθετες αποκλίσεις που κάνει το άτομο, κοινωνικές διαπραγματεύσεις και ισχυρούς δεσμούς. Εν γένει οι μουσικές ταυτότητες υπό το πρίσμα της φιλοσοφίας του Derrida θεωρούνται αποδομημένες και ασταθείς αλλά πολυποίκιλες και εξαρτώμενες από τις κοινωνικομουσικές ισχυρές σχέσεις του ατόμου (Ralston, 2008).

3.2 Η δόμηση της μουσικής ταυτότητας

Η μουσική ταυτότητα διαμορφώνεται και καθορίζεται από μια πολυποίκιλη αλληλεπίδραση ατομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων. Η διαδικασία διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας έχει αναλυθεί από πολλούς ερευνητές στο πεδίο της μουσικής ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας της μουσικής.

Σύμφωνα με τους Hargreaves, Miell και MacDonald (2002) οι μουσικές ταυτότητες εμφανίζονται ως αποτέλεσμα της εγγενούς ανθρώπινης ανάγκης του ατόμου να νιώσει το αίσθημα του «ανήκειν» μέσα σε κοινωνικές ομάδες και πολιτισμούς. Καθώς το άτομο εμπλέκεται με δραστηριότητες ακρόασης, μουσικής παράστασης και μουσικής δημιουργίας, αναπτύσσει δεξιότητες,

ικανότητες και προτιμήσεις που το καθορίζουν και γίνονται μέρος της «αυτοαντίληψής» του.

Οι μουσικές ταυτότητες διαμορφώνονται επίσης μέσω της κοινωνικής σύγκρισης και μέσω των κοινωνικών σχέσεων. Όπως εξηγεί η Tajfel (1981) στη θεωρία της για την κοινωνική ταυτότητα, το άτομο αυτοκαθορίζεται μέσω των ομοιοτήτων και των διαφορών που αντιλαμβάνεται να έχει σε σχέση με τους άλλους. Συγκρίνοντας τις μουσικές μας προτιμήσεις και τις μουσικές μας ικανότητες με τους άλλους, τοποθετούμαστε ή όχι μέσα στις μουσικές κοινότητες (Oyserman, Elmore & Smith, 2012). Οι μουσικές ταυτότητες αναπτύσσονται μέσω της διαδικασίας απόκτησης δεξιοτήτων καθώς το άτομο αποκτά αυτοπεποίθηση και αλληλεπιδρά με άλλους. Σε αυτό συγκλίνουν και οι γνωστικές θεωρίες σχετικά με τη δόμηση της ταυτότητας (Burland κ.ά., 2022).

Ιδιαίτερη σημασία έχουν και οι απόψεις της Lamont (2017) η οποία υποστήριξε ότι η δόμηση της μουσικής ταυτότητας ξεκινά ήδη κατά την παιδική ηλικία και συνεχίζεται ακόμη και για τους επαγγελματίες μουσικούς όσο αυτοί αναλαμβάνουν κοινωνικούς ρόλους και πειθαρχούν μέσα σε κοινές μουσικές εμπειρίες. Οι μουσικές ταυτότητες διαμορφώνονται μέσω της οικειότητας και των εμπειριών με παρέες που το άτομο εμπιστεύεται. Σε αυτό καθοριστικό ρόλο παίζει η οικογένεια και οι εμπειρίες που βιώνει το άτομο κατά τα πρώτα στάδια της ζωής του. Σε έρευνά της η Lamont (2002) διαπίστωσε ότι οι πρωταρχικές μουσικές αναμνήσεις των μικρών μουσικών που συμμετείχαν στην έρευνα, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με την οικογένεια και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. Οι γονείς, τα αδέρφια αλλά και η οικογένεια με την πιο ευρεία έννοια διαμορφώνουν την ενασχόληση και τις πεποιθήσεις του παιδιού για τη μουσική.

Όπως ακριβώς και με τη δόμηση της εν γένει ταυτότητας, οι ερευνητές συμφωνούν ότι η δόμηση των μουσικών ταυτοτήτων δεν είναι σταθερή, αλλά εξελίσσεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Συγκεκριμένα οι Tarrant, North και Hargreaves (2002) πρότειναν ένα αναπτυξιακό μοντέλο με βάση το οποίο οι μουσικές ταυτότητες του ατόμου εξελίσσονται διανύοντας τα εξής στάδια: επίγνωση (*awareness*), πειραματισμός (*experimentation*), νοητική εμβύθιση/βάπτισμα (*immersion*) και αναστοχασμός (*reflection*). Στο στάδιο της επίγνωσης, το οποίο λαμβάνει χώρα κατά την πρώτη παιδική ηλικία, το παιδί αρχίζει την ενασχόλησή του με τη μουσική και αποκτά συγκεκριμένες μουσικές προτιμήσεις που βασίζονται στη μουσική που ακούει στο σπίτι και στο σχολείο. Στο επόμενο στάδιο, αυτό του πειραματισμού, το παιδί, που βρίσκεται στην περίοδο της προεφηβείας, αρχίζει να εξερευνά διαφορετικά μουσικά είδη αφού οι συνομήλικοι γίνονται οι σημαντικοί «άλλοι» και αρχίζει να επηρεάζεται από αυτούς. Η μουσική, σε αυτό το στάδιο, αρχίζει να χρησιμοποιείται ως μέσο ρύθμισης και χειρισμού των συναισθημάτων και της διάθεσης του παιδιού. Στο τρίτο στάδιο, το στάδιο της νοητικής εμβύθισης, ο έφηβος πλέον επιλέγει μια μουσική ταυτότητα και «βαπτίζει» τον εαυτό του σε

αυτήν. Αφοσιώνεται πλήρως στις μουσικές του προτιμήσεις και στις μουσικές υποκοουλτούρες που έχει επιλέξει και αισθάνεται έντονα ότι ανήκει σε μια μουσική κοινότητα. Η μουσική είναι πλέον αναπόσπαστο στοιχείο του εαυτού του και των κοινωνικών του διασυνδέσεων. Τέλος, στο τελευταίο στάδιο, της αντανάκλασης, ο έφηβος βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της εφηβείας και της πρώιμης ενηλικίωσης και αναστοχάζεται τις παρελθοντικές μουσικές του ταυτότητες. Συνήθως χαλαρώνει τη σχέση με τις υπάρχουσες μουσικές του προτιμήσεις και τις επανεξετάζει υπό νέο πρίσμα. Πάντως, το άτομο συνεχίζει να εξερευνά και να διαμορφώνει τις μουσικές του ταυτότητες και κατά τη διάρκεια της ενηλικίωσης.

Το ενδιαφέρον των ερευνητών, όσον αφορά στην εξέταση των μουσικών ταυτοτήτων και στους τρόπους που αυτές διαμορφώνονται, είναι έντονο. Οι έρευνες που έχουν υλοποιηθεί, για να εξετάσουν τους τρόπους δόμησης της μουσικής ταυτότητας, είναι κατά κύριο λόγο ποιοτικές ή συνδυασμοί ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων και γίνονται υπό το πρίσμα της κοινωνικο-κονστρουκτιβιστικής θεωρίας, με στόχο να προσφέρουν πληροφορίες σχετικά με τη διαμόρφωση τόσο των προσωπικών βιωμάτων όσο και των πιο γενικών βιωμάτων μέσα στις κοινωνικές ομάδες (Burland κ.ά., 2022). κάποιες από τις έρευνες χρησιμοποίησαν ειδικά εργαλεία για να «μετρήσουν» τη μουσική ταυτότητα.

3.3 Εργαλεία μέτρησης της μουσικής ταυτότητας

Η μέτρηση της μουσικής ταυτότητας είναι μια σχετικά πρόσφατη «προσθήκη» στο πεδίο της μουσικής ψυχολογίας. Κυρίως στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αι. εμφανίζονται τα πρώτα εργαλεία και οι πρώτες μέθοδοι μέτρησης της μουσικής ταυτότητας, ενώ το ενδιαφέρον των ερευνητών για την κατασκευή των σχετικών εργαλείων φτάνει ως τις μέρες μας. Παρακάτω θα αναφερθούν ενδεικτικά κάποια από αυτά.

Το 1997 ο Marsch και οι συνεργάτες του δημιούργησαν το ερωτηματολόγιο της μουσικής αυτοαντίληψης (*Music Self-Concept Questionnaire - MSCQ*) με στόχο την αξιολόγηση της ατομικής αυτοαντίληψης σε σχέση με τη μουσική. Το ερωτηματολόγιο αυτό αξιολογεί ποικίλα στοιχεία που αφορούν στη μουσική ταυτότητα και συγκεκριμένα τη μουσική αυτοαποτελεσματικότητα (*musical self-efficacy*), τη μουσική αυτοεκτίμηση (*musical self-esteem*) και τη σαφήνεια που έχει το άτομο ως προς τη μουσική του αυτοεικόνα (*musical self-concept clarity*). Στο MSCQ επιδιώκεται η κατανόηση και συνειδητοποίηση των ατομικών χαρακτηριστικών σε σχέση με τη μουσική ώστε να διερευνηθεί σε βάθος η μουσική ταυτότητα. Ωστόσο, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε είναι ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς και δεν μπορεί να

αποτυπώσει πλήρως τους τρόπους διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας (Marsh κ.ά., 1997).

Αντίστοιχα, το 2002, οι North και Hargreaves δημιούργησαν και αυτοί ένα αυτοαναφορικό ερωτηματολόγιο, το *Musical Identity Questionnaire* (MIQ), το οποίο δεν περιείχε ερωτήσεις, αλλά δηλώσεις προς βαθμολόγηση σε μια κλίμακα Likert. Στόχος του ερωτηματολογίου ήταν να αξιολογήσει ποικίλες πτυχές της μουσικής ταυτότητας συμπεριλαμβανομένων των μουσικών προτιμήσεων, της μουσικής ενασχόλησης και της μουσικής αυτοεικόνας. Γενικά το MIQ επιδοκιμάστηκε για την απλότητά του και την ευκολία διαχείρισης, στοιχεία που το έκαναν κατάλληλο για έρευνες μεγάλου μεγέθους. Παρόλα αυτά και αυτό το ερωτηματολόγιο λόγω του ότι είναι αυτοαναφορικό, μπορεί να καταστεί υποκειμενικό και να επιφέρει απαντήσεις εμποτισμένες με προκαταλήψεις. Επιπλέον, το εργαλείο αυτό δεν μπορεί λόγω της δομής του να εξετάσει τη δυναμική φύση των μουσικών ταυτοτήτων μέσα στον χρόνο (North & Hargreaves, 2002).

Επικεντρωμένο στις μουσικές προτιμήσεις και τον τρόπο που αυτές επηρεάζουν τη μουσική ταυτότητα είναι το εργαλείο υπό το όνομα STOMP (*Short Test of Music Preferences*) των Rentfrow και Gosling (2003). Το εργαλείο αυτό εξετάζει εύκολα και γρήγορα τις μουσικές προτιμήσεις των συμμετεχόντων μέσα από τη σύνδεση 14 μουσικών ειδών με έναν ή παραπάνω από τους εξής χαρακτηρισμούς: στοχαστικό/σύνθετο, έντονο/επαναστατικό, ευχάριστο/συμβατικό, δραστήριο/ρυθμικό. Στόχος του εργαλείου ήταν να εξετάσει τη σύνδεση συγκεκριμένων μουσικών ειδών με στοιχεία της προσωπικότητας και να διατυπώσει μια θεωρία για τις μουσικές προτιμήσεις. Ωστόσο, οι ερευνητές διασαφηνίζουν στο άρθρο τους ότι τα αποτελέσματα της έρευνάς τους δεν αρκούν για τη διατύπωση μιας θεωρίας.

Λίγα χρόνια μετά, το 2008, η Suví Saarikallio ανέπτυξε ένα ερωτηματολόγιο με στόχο να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο η μουσική ρυθμίζει τη διάθεση του ατόμου (*Music in Mood Regulation Questionnaire* - MMRQ). Η χρήση της μουσικής με στόχο τη ρύθμιση των συναισθημάτων συνδέεται στενά με τη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας. Το συγκεκριμένο μοντέλο μέτρησης περιλαμβάνει 40 στοιχεία για να διερευνηθεί η χρησιμοποίηση της μουσικής ως μέσο διαρρύθμισης των συναισθημάτων. Ουσιαστικά το MMRQ εστιάζει στη σχέση μεταξύ μουσικής και συναισθημάτων και παρέχει πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα δομούν τις συναισθηματικές τους εμπειρίες μέσω της μουσικής. Πλεονέκτημα αυτού του εργαλείου αποτελεί το γεγονός ότι μπορεί να αποτυπώσει τη δυναμική φύση της διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας γιατί εξετάζει τον ρόλο της μουσικής στην καθημερινή ζωή των ατόμων. Παρόλα αυτά, το MMRQ δεν αποτελεί ένα αυτούσιο εργαλείο μέτρησης της μουσικής ταυτότητας, αλλά μάλλον περισσότερο εξετάζει τις συναισθηματικές συνέπειες της μουσικής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να θεωρείται ελλιπές στην αποτύπωση άλλων στοιχείων της μουσικής ταυτότητας,

όπως είναι η μουσική αυτοεικόνα, οι μουσικές αξίες ή οι μουσικές προτιμήσεις. Επίσης, σαφώς και αυτό το εργαλείο βασίζεται στη συλλογή δεδομένων μέσω της αυτοαναφορικής μεθόδου, γεγονός το οποίο μπορεί να επηρεάσει τα αποτελέσματα λόγω των υποκειμενικών ερμηνειών που μπορεί να εκφράσουν τα άτομα.

Τέλος, ένα πολύ πρόσφατο εργαλείο μέτρησης της μουσικής ταυτότητας είναι αυτό των Burland κ.ά. (2022). Η Burland και οι συνεργάτες της (2022) συμφωνούν με την άποψη ότι οι μουσικές ταυτότητες διαμορφώνονται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου και για να ανασύρουν στο φως τις πληροφορίες που προκύπτουν από αυτή τη διαδικασία, δημιούργησαν ένα όργανο μέτρησης της μουσικής ταυτότητας (*Musical Identity Measure*). Το εργαλείο αυτό αξιολογεί στα άτομα τους εξής τέσσερις παράγοντες: τη μουσική ως προορισμό στη ζωή (*musical calling*), τη συναισθηματική σύνδεση (*emotional attachment*), τη νοοτροπία ανάπτυξης (*growth mindset*) και την αυτοαποτελεσματικότητα (*self-efficacy*). Είναι το πρώτο εργαλείο που συνδυάζει τους συγκεκριμένους παράγοντες και απευθύνεται σε διαφορετικές κατηγορίες μουσικών: εκπαιδευτικούς συνθέτες, μουσικούς τεχνολόγους και performers. Τα αποτελέσματα της χρησιμοποίησης του εργαλείου έδειξαν ότι η μουσική ταυτότητα παίζει καθοριστικό ρόλο στους τρόπους με τους οποίους οι μουσικοί αλληλεπιδρούν με τον υπόλοιπο κόσμο και με το περιβάλλον τους· καθορίζει τις μουσικές τους συμπεριφορές, την προσέγγιση τους στη μάθηση και τον τρόπο αντιμετώπισης των προκλήσεων.

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι τα προαναφερόμενα εργαλεία μέτρησης της μουσικής ταυτότητας επιδιώκουν γενικά τη διερεύνηση των παραγόντων που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τη μουσική ταυτότητα των ατόμων. Ακολουθεί μια πιο εκτενής αναφορά στους εν λόγω παράγοντες που αφορούν συγκεκριμένα την εφηβική ηλικία.

3.4 Παράγοντες διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας κατά την εφηβική ηλικία

Η σύγχρονη ερευνητική δραστηριότητα έχει ασχοληθεί εκτεταμένα με τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας κατά την εφηβική ηλικία.

Ο πρώτος παράγοντας που επηρεάζει τη μουσική ταυτότητα των ατόμων είναι ο παράγοντας του φύλου. Γενικά τα κορίτσια τείνουν να έχουν μια πιο θετική άποψη για τη μουσική τους ταυτότητα. Σε έρευνα της Lamont (2002) τα κορίτσια δήλωσαν πιο γρήγορα και πιο άμεσα από τα αγόρια ότι παίζουν

μουσική ή/και ότι κάνουν μαθήματα μουσικής και φάνηκε να οικειοποιούνται ευκολότερα την ταυτότητα του μουσικού.

Κυρίαρχος παράγοντας για τη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας φάνηκε επίσης μέσω πολλών ερευνών ότι είναι η οικογένεια. Στις διάφορες έρευνες, οι εμπειρίες των εφήβων από την παιδική τους ηλικία έδειξαν να είναι συνυφασμένες με την οικογένεια. Οι περισσότεροι θυμούνται ότι ακόμη πριν αρχίσουν το σχολείο, τραγουδούσαν μαζί με τους γονείς ή/και τα αδέρφια τους και έπαιζαν με μουσικά όργανα. Επίσης, έφηβοι με ανεπτυγμένη μουσική ταυτότητα δήλωσαν ότι οι γονείς τους ήταν «εραστές» της μουσικής καθώς τραγουδούσαν με τα παιδιά τους συχνά ή άκουγαν πολλή μουσική στο σπίτι με αποτέλεσμα να επηρεάσουν τα δικά τους ακούσματα (Raananen, 2022· Κοκκίδου κ.ά., 2016). Ο ρόλος της οικογένειας είναι σημαντικός όσον αφορά στη διαμόρφωση των μουσικών εμπειριών και των μουσικών ενδιαφερόντων των παιδιών (Simpkins, 2019), ιδιαίτερα αν στο οικογενειακό περιβάλλον προωθούνταν και ενισχυόταν η επαφή με τη μουσική μέσω δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα η εγγραφή των παιδιών σε κάποιο τμήμα μουσικής προπαιδείας ή μουσικοκινητικής (Lamont, 2017), ή η διοργάνωση κοινωνικών εκδηλώσεων μετά μουσικής εντός της οικογενειακής οικίας (Κοκκίδου κ.ά., 2016). Φυσικά, τα παιδιά που προέρχονται από «μουσικές οικογένειες» παρουσιάζουν θετικές μουσικές ταυτότητες και ως έφηβοι (Bonneville-Roussy κ.ά., 2013· Lamont, 2017). Σε έρευνα των Κοκκίδου κ.ά. (2016) φάνηκε ότι οι μουσικές ταυτότητες επηρεάστηκαν ακόμη και από την καταγωγή των γονιών αλλά και από τις προσδοκίες που είχαν οι γονείς από τα παιδιά τους κατά την περίοδο της παιδικής-εφηβικής ηλικίας ή ακόμη από την παρότρυνση των γονέων προς τα παιδιά όσον αφορά στην εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου. Τέλος, η Lamont (2017) θεωρεί ως επιπλέον παράγοντα διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας και την γενικότερη κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Εκτός της οικογένειας, βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της ταυτότητας κατά την περίοδο της εφηβείας παίζει η παρέα των συνομηλίκων. Οι συνομηλικοί είναι για τον έφηβο οι «σημαντικοί άλλοι» με τους οποίους συναναστρέφεται καθημερινά, επικοινωνεί μεταξύ άλλων τις μουσικές του προτιμήσεις και επηρεάζεται από αυτούς βιώνοντας μια σχέση αλληλεπίδρασης. Οι φίλοι μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τους συνομηλικούς φίλους τους συμβάλλοντας έτσι στη διαμόρφωση της μουσικής τους ταυτότητας αλλά και στην αυτοεικόνα τους (Σαλτάρη, 2016). Η ανατροφοδότηση που λαμβάνει το άτομο από τους «σημαντικούς άλλους» κατά την περίοδο της εφηβικής ηλικίας επηρεάζει τόσο πολύ την αυτοπεποίθησή του που ουσιαστικά καθορίζει το αν αυτό θα εξακολουθήσει να ασχολείται με τη μουσική ή αν θα τα παρατήσει (Κοκκίδου κ.ά., 2016). Η παρέα των συνομηλίκων είναι καθοριστικής σημασίας στην ανάπτυξη των μουσικών προτιμήσεων των εφήβων (North, Hargreaves & O'Neill, 2000), αφού οι έφηβοι χρησιμοποιούν τη μουσική ως μέσο ταύτισης με συγκεκριμένες ομάδες συνομηλίκων αλλά και ως μέσο διαφοροποίησης από

άλλες (Tarrant, North & Hargreaves, 2002). Η μουσική και κατά συνέπεια οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων είναι λοιπόν στενά συνδεδεμένες με την ανάγκη των εφήβων για αποδοχή από τους συνομηλίκους, η οποία και τις καθορίζει.

Ιδιαίτερο ρόλο στο σχηματισμό της μουσικής ταυτότητας κατά την εφηβική ηλικία φαίνεται να έχουν οι εκπαιδευτικοί της μουσικής και η μουσική εκπαίδευση εντός και εκτός σχολείου (Müllensiefen κ.ά., 2022). Η ταυτότητα του εκπαιδευτικού και το περιβάλλον του σχολείου παίζουν σημαίνοντα ρόλο στην ενεργοποίηση των δημιουργικών και τεχνικών χαρακτηριστικών της μουσικής δημιουργίας (Simpkins, 2019). Σε έρευνα της Paananen (2022) τα άτομα που συμμετείχαν εξέφρασαν θετικές αλλά και αρνητικές εμπειρίες όσον αφορά στη συναναστροφή τους με τους εκπαιδευτικούς της μουσικής⁴. Με θετικό τρόπο εκφράστηκαν όσα άτομα είχαν εκπαιδευτικούς που κατανοούσαν τις ανάγκες τους και προσάρμοζαν το μάθημα με βάση αυτές, ενώ με αρνητικό τρόπο εκφράστηκαν τα άτομα που έβρισκαν προβληματικό τον εκπαιδευτικό, τη μεθοδολογία του ή το ρεπερτόριο που του πρότεινε να παίξει. Όσον αφορά στη μουσική εκπαίδευση εντός σχολείου, αυτή φαίνεται να διαμορφώνει μουσικές ταυτότητες αλλά όχι απαραίτητα θετικές. Μεγαλύτερη επιρροή στα άτομα παρουσιάζει η μουσική εκπαίδευση που είναι εκτός του αναλυτικού προγράμματος, δηλαδή προγράμματα μουσικής εντός σχολείου αλλά μετά το καθιερωμένο σχολικό πρόγραμμα ή μουσική εκπαίδευση εντελώς εκτός σχολείου (Lamont, 2017). Βέβαια, η συμμετοχή των μαθητών σε σχολικά σύνολα, για παράδειγμα στη χορωδία του σχολείου, στην ορχήστρα ή σε κάποιο μουσικό γκρουπ, όπως αναφέρει η Σαλτάρη (2016) δημιουργεί μια αίσθηση ταυτότητας και του «ανήκειν» σε μια μουσική ομάδα και, λόγω της διαφοροποίησης από τους υπόλοιπους μαθητές που δε συμμετέχουν, αποτελεί παράγοντα διαφοροποίησης και τελικά διαμόρφωσης μουσικής ταυτότητας.

Επιπρόσθετα, αρκετοί ψυχολογικοί παράγοντες είναι αποφασιστικής σημασίας για το πώς θα διαμορφωθεί η μουσική ταυτότητα των εφήβων. Συγκεκριμένα, σε έρευνα που έγινε σε παιδιά πριν ακόμη ξεκινήσουν την εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου, η δήλωση της «μουσικής ταυτότητας» συνέβαλε θετικά στο τι κατόρθωσαν αφού ξεκίνησε η εκμάθηση του οργάνου και στην μελλοντική κινητοποίησή τους για μελέτη (Evans και McPherson, 2015). Παρόμοια, σε έρευνα που έκαναν οι Peck και Grealey (2020) βρέθηκε ότι πολύ σημαντικός παράγοντας για τη δόμηση της μουσικής ταυτότητας ήταν η ανακάλυψη του εαυτού μέσω της μουσικής: «έγινα το παιδί που παίζει βιολί», «έγινα ο άνθρωπος της μουσικής». Αντίστοιχα, άτομα που δηλώνουν για τον εαυτό τους ότι από την παιδική ηλικία αισθάνονταν «μη-μουσικοί» (Lamont, 2002) πιθανόν να αναπτύξουν ελλειπείς ή αρνητικές μουσικές ταυτότητες. Επίσης, ουσιαστικοί παράγοντες της προσωπικότητας είναι αποφασιστικής σημασίας κατά τη διαδικασία της διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας· η

---

⁴ Πρόκειται για εκπαιδευτικούς διδασκαλίας μουσικών οργάνων.

εξωστρέφεια και η σχολαστικότητα είναι δύο στοιχεία που επηρεάζουν την ενασχόληση του ατόμου με τη μουσική πράξη και συνάμα καθορίζουν τη μουσική του ταυτότητα. Ένα εξωστρεφές άτομο είναι πιο άνετο όταν βρίσκεται επί σκηνής ή όταν παρουσιάζεται μπροστά στους συμμαθητές του, και φυσικά η σχολαστικότητα με την έννοια της επιμονής στην εξέταση και τακτοποίηση και της παραμικρής λεπτομέρειας που έχει ή όχι ένα άτομο, κρίνεται σημαντική για τη μουσική εκπαίδευση και διαδρομή.

Σαφώς, η μουσική βιομηχανία, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) είναι παράγοντες που καθορίζουν αποφασιστικά τη μουσική ταυτότητα των εφήβων. Είναι ευρέως γνωστό ότι η μουσική βιομηχανία εδώ και δεκαετίες έχει καταφέρει να «ειδωλοποιήσει», μέσω της προώθησης σε όλα τα μέσα, καλλιτέχνες από ετερόκλητα κοινωνικά στρώματα ή/και καλλιτέχνες με ιδιαίτερο στυλ και αυτό φυσικά επηρεάζει και τις μουσικές επιλογές των εφήβων. Η μουσική βιομηχανία επηρεάζει με τις προσδοκίες και τις απαιτήσεις της τις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων (Simpkins, 2019). Όσον αφορά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, έχει αποδειχτεί ότι αυτά συμβάλλουν στη δημιουργία μουσικής και στις συζητήσεις περί μουσικής των εφήβων με συνομηλικούς τους και αυτό αποτελεί για αυτούς σημαντική υποστήριξη στην ταυτότητά τους αλλά και περαιτέρω έμπνευση για την ίδια τη μουσική (Deci & Ryan, 2000). Σε έρευνά τους η Κοκκίδου και οι συνεργάτες της (2016) κάνουν ιδιαίτερη μνεία στη συμβολή των ΜΜΕ κατά την εφηβική ηλικία στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας και συγκεκριμένα στο πώς η τηλεόραση βοήθησε στη γνωριμία ατόμων με τα μουσικά όργανα.

Τελευταίος αλλά εξίσου σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης των μουσικών ταυτοτήτων των εφήβων αποτελεί το μουσικό γούστο. Έρευνα που διεξήχθη από τους North κ. ά. (2000) ανέφερε ότι οι μουσικές προτιμήσεις λειτουργούν ως «κονκάρδες ταυτότητας» που σηματοδοτούν τις σχέσεις με τις ομάδες συνομηλικών. Οι έφηβοι χρησιμοποιούν τη μουσική ως μέσο για να επικοινωνήσουν την ατομικότητά τους στους άλλους ενώ παράλληλα αναζητούν την αποδοχή και την επιβεβαίωση μέσα στους κοινωνικούς τους κύκλους (Παπαπαναγιώτου, 2004). Έρευνα της Παπαπαναγιώτου (2006) έδειξε ότι οι έφηβοι προτιμούν νεανικά είδη μουσικής ανεξάρτητα από το αν έχουν λάβει ή όχι κάποια μουσική εκπαίδευση. Επιπρόσθετα όμως, αποτυπώθηκε η σημαντικότητα της μουσικής εκπαίδευσης στις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων· οι μαθητές του Μουσικού Σχολείου έδειξαν να προτιμούν τόσο την κλασική όσο και την ελληνική παραδοσιακή μουσική, σε αντίθεση με τους μαθητές του γενικού Γυμνασίου που έδειξαν προτίμηση μόνο προς την «ποπ» μουσική. Γενικότερα, όπως συναντάται στη βιβλιογραφία, οι μουσικές προτιμήσεις κατευθύνονται, συγκρούονται, επηρεάζονται και αναδομούνται από όλους τους προαναφερόμενους παράγοντες, αλλά είναι και αυτές ένας παράγοντας διαμόρφωσης ταυτότητας, αφού οι έφηβοι τις «χρησιμοποιούν» για να δημιουργήσουν, εκτός από τη μουσική, στοιχεία που θα καθορίζουν την ολόπλευρη ταυτότητά τους (Hargreaves κ.ά., 2002).

4. Έρευνα ερωτηματολογίου

4.1 Σκοπός έρευνας

Η παρούσα εμπειρική έρευνα έχει ως στόχο τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τη μουσική ταυτότητα των εφήβων στο Μουσικό Σχολείο Βέροιας. Συγκεκριμένα έχει ως στόχο να εξετάσει:

- την εκτός σχολείου σχέση των μαθητών/-τριών με τη μουσική
- τις μουσικές επιρροές από την οικογένεια, από το σχολείο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τους συνομήλικους, και
- τους τρόπους κατά τους οποίους η μουσική επηρεάζει την προσωπική και τη συλλογική τους ταυτότητα, τα συναισθήματα και τις σχέσεις τους.

4.2 Είδος έρευνας

Η έρευνα που διεξήχθη ήταν πρωτογενής ποσοτική έρευνα. Η ποσοτική έρευνα διενεργείται με σκοπό την ανεύρεση γενικών τάσεων και την επαλήθευση ή την διάψευση θεωρητικών υποθέσεων. Επιλέχθηκε αυτό το είδος έρευνας ως το καταλληλότερο για να «μετατρέψει την ομάδα στόχο σε απτά δεδομένα» (Cohen κ.ά, 2007: 415) μέσω της αντικειμενικής μέτρησης και της αριθμητικής ανάλυσης.

Η συγκεκριμένη έρευνα είναι «ποσοτική έρευνα μιας χρονικής περιόδου» (*cross sectional study*) γιατί διεξήχθη μια φορά σε συγκεκριμένο πληθυσμό (Cohen κ.ά, 2007).

4.3 Δείγμα έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη ηλεκτρονικά από τις 25 ως τις 30 Αυγούστου 2023, και δείγμα της αποτέλεσαν οι μαθητές της Β' και της Γ' Λυκείου του Μουσικού Σχολείου Βέροιας. Η επιλογή του δείγματος, όσον αφορά στην ηλικία των μαθητών και μαθητριών, έγινε με σκοπό τη διερεύνηση των στάσεων και απόψεων του συγκεκριμένου ηλικιακού εύρους, ενώ όσον αφορά στο σχολείο,

αυτό επιλέχθηκε με μοναδικό κριτήριο την ευκολία συλλογής των δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο εστάλη σε 46 μαθητές και μαθήτριες του Μουσικού Σχολείου Βέροιας εκ των οποίων μόνο οι 35 δέχτηκαν να το απαντήσουν.

4.4 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο παρουσιάζει μια πληθώρα πλεονεκτημάτων. Κάποια από αυτά είναι τα εξής: όλοι οι ερωτώμενοι απαντούν το ίδιο σύνολο ερωτήσεων με την ίδια σειρά, ως εργαλείο δημιουργείται εύκολα και λιγότερο χρονοβόρα από άλλα, το υλικό αναλύεται τυποποιημένα με ηλεκτρονικές μεθόδους και ο διαμοιρασμός του ηλεκτρονικά είναι ανέξοδος για τον ερευνητή (Cohen κ.ά, 2007).

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε ήταν δομημένο και κλειστό ώστε να γίνει εύκολα η σύγκριση μεταξύ των ομάδων του δείγματος· σχεδιάστηκε από την ερευνήτρια με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αλλά και την εμπειρία της σχετικά με τη μουσική ταυτότητα των εφήβων ως εκπαιδευτικός του σχολείου στο οποίο διεξήχθη η έρευνα.

Οι ερωτήσεις που διατυπώθηκαν ήταν κλειστές διαφόρων μορφών. Κάποιες ερωτήσεις ήταν διχοτομικές, ήταν δηλαδή ερωτήσεις θετικής ή αρνητικής απάντησης, κάποιες ήταν ερωτήσεις τύπου Likert, δηλαδή ερωτήσεις διαβάθμισης και κάποιες ήταν κλειστές περιγραφικές ερωτήσεις στις οποίες δόθηκε και η επιλογή «Άλλο»/ «Δε γνωρίζω».

Συγκεκριμένα, διατυπώθηκαν 22 ερωτήματα. Τα πρώτα δύο ερωτήματα αφορούν στα δημογραφικά στοιχεία των εφήβων, δηλαδή το φύλο και την τάξη στην οποία βρίσκονται (ερωτήσεις 1-2). Ακολουθούν τρία ερωτήματα που έχουν να κάνουν με την ενασχόληση των εφήβων με τη μουσική, τη συχνότητα ενασχόλησης με τη μουσική, την παρακολούθηση συναυλιών, την εκμάθηση μουσικής και εκτός σχολείου (ερωτήσεις 3-5). Τα επόμενα δύο ερωτήματα αφορούν τον παράγοντα οικογένεια και τη συνεισφορά του στη μουσική ακρόαση (ερωτήσεις 6-7). Στη συνέχεια ένα μεγάλο μέρος του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 8-16) αφιερώνεται στις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων μαθητών και μαθητριών. Αρχικά διερευνώνται οι υπάρχουσες μουσικές προτιμήσεις και η διάθεση για εξερεύνηση νέων και έπειτα εξετάζεται, με ξεχωριστές ερωτήσεις ανά κατηγορία, αν αυτές επηρεάζονται από το σχολείο, από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, από το Spotify και από τους συνομήλικους. Στο επόμενο στάδιο (ερωτήσεις 17-20) διερευνάται αν η μουσική αποτελεί μέρος της ταυτότητας των εφήβων και γίνεται συγκεκριμένη αναφορά μέσω ερωτήσεων στην προσωπική και συλλογική ταυτότητα. Η

προτελευταία ερώτηση (no.21) αφορά στη συναισθηματική έκφραση των εφήβων μέσω της μουσικής, ενώ η τελευταία (no.22) διερευνά κατά πόσο η μουσική επηρεάζει τις κοινωνικές τους σχέσεις.

4.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

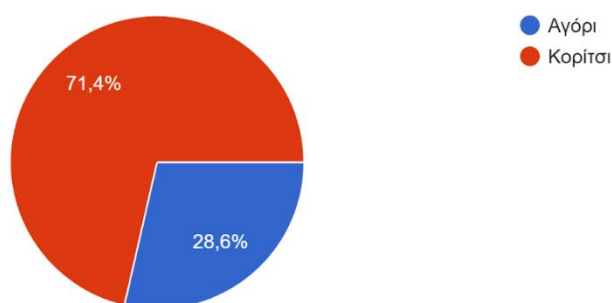
Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε με τη βοήθεια των Google Forms και διανεμήθηκε ηλεκτρονικά στους μαθητές και τις μαθήτριες μέσω συνδέσμου. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε περιγραφικά μέσω της κωδικοποίησης που παρέχει η ίδια η Google κατά την εμφάνιση των απαντήσεων σε μια φόρμα της Google.

5. Αποτελέσματα της έρευνας

Οι πρώτες δύο ερωτήσεις αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία: φύλο και τάξη των μαθητών/μαθητριών. Από τις 35 συμμετοχές οι 25 ήταν συμμετοχές από κορίτσια (71,4%) ενώ οι 10 από αγόρια (28,6%).

Φύλο

35 απαντήσεις

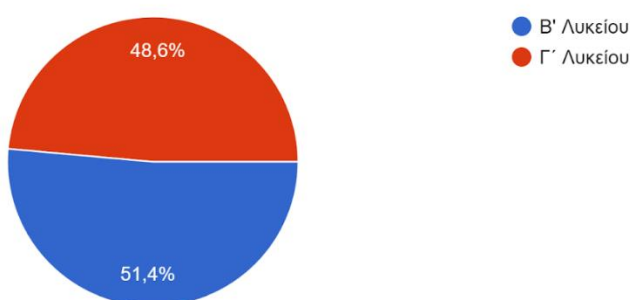

Γράφημα 1: Το φύλο των συμμετεχόντων

Από το πλήθος των συμμετεχόντων, το 51,4% ήταν μαθητές και μαθήτριες της Β' Λυκείου, ενώ το 48,6% μαθητές και μαθήτριες της Γ' Λυκείου.

Τάξη

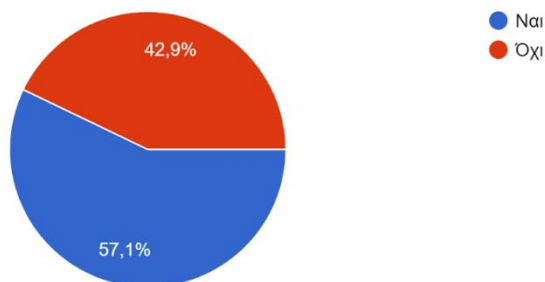
35 απαντήσεις

Γράφημα 2: Η τάξη των συμμετεχόντων

Οι επόμενες τρεις ερωτήσεις είχαν σκοπό να διερευνήσουν τη σχέση του ατόμου με τη μουσική. Στην ερώτηση «μαθαίνεις μουσική και εκτός σχολείου;» το 57,1% απάντησε ναι, ενώ το 42,9% όχι.

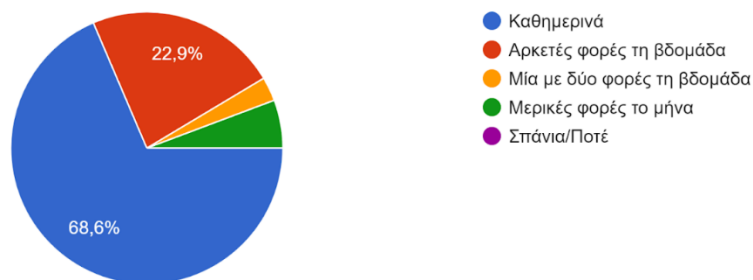
Μαθαίνεις μουσική και εκτός σχολείου;
35 απαντήσεις

Γράφημα 3: Εκμάθηση μουσικής εκτός σχολείου

Όσον αφορά στη συχνότητα ενασχόλησης με τη μουσική στον ελεύθερο χρόνο, το 68,6% απάντησε «καθημερινά», το 22,9% «αρκετές φορές την εβδομάδα», το 5,7% «μερικές φορές τον μήνα», το 2,9% «μια με δύο φορές την εβδομάδα», ενώ η απάντηση «σπάνια/ποτέ» δεν επιλέχθηκε από κανέναν μαθητή/καμία μαθήτρια.

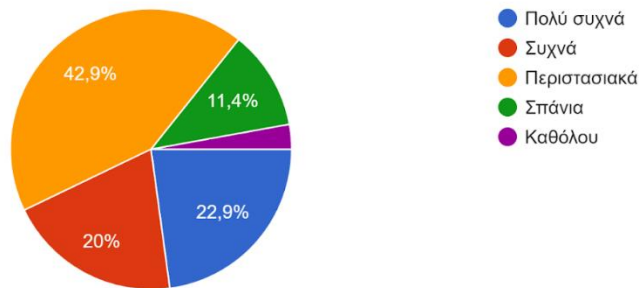
Πόσο ασχολείσαι με τη μουσική στον ελεύθερό σου χρόνο; Δηλαδή ακούς μουσική, παίζεις κάποιο μουσικό όργανο ή τραγουδάς;
35 απαντήσεις

Γράφημα 4: Ενασχόληση με τη μουσική

Η ερώτηση 5 αφορούσε στη συχνότητα παρακολούθησης ζωντανής μουσικής. Το 42,9% απάντησε «περιστασιακά», το 22,9% απάντησε «πολύ συχνά», το 20% «συχνά», , το 11,4% «σπάνια», ενώ το 2,9% «καθόλου».

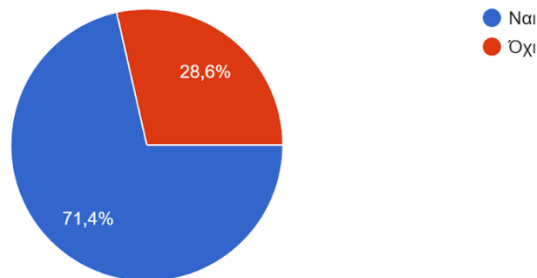
Πόσο συχνά πηγαίνεις σε συναυλίες / φεστιβάλ ή ακούς ζωντανή μουσική;
35 απαντήσεις

Γράφημα 5: Παρακολούθηση συναυλιών

Στην ερώτηση εάν ασχολείται κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς τους με τη μουσική, το 71,4% απάντησε θετικά, ενώ το 28,6% αρνητικά· ενώ στην ερώτηση αν οι συμμετέχοντες έχουν παιδικές ενθυμήσεις όσον αφορά στο κομμάτι της μουσικής ακρόασης, οι 34 απάντησαν θετικά (97,1%), ενώ μόνο 1 (2,9%) απάντησε αρνητικά.

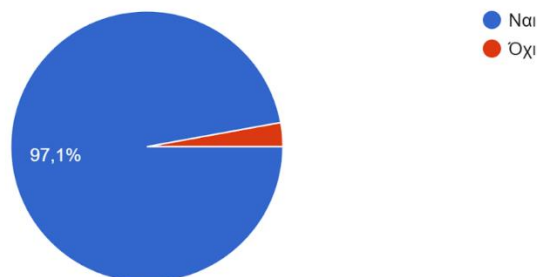
Ασχολείται κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς σου με τη μουσική; (Παίζει κάποιο μουσικό όργανο ή τραγουδάει);
35 απαντήσεις

Γράφημα 6: Οικογένεια και μουσική ενασχόληση

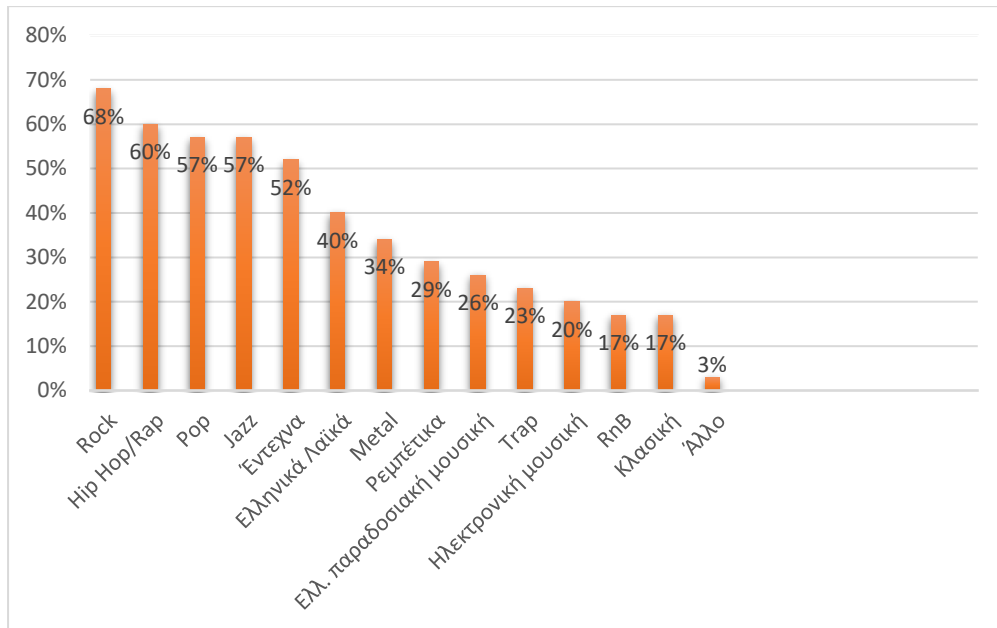
Ως παιδί, θυμάμαι να ακούμε μουσική σαν οικογένεια.
35 απαντήσεις

Γράφημα 7: Οικογενειακή ακρόαση μουσικής

Η ερώτηση 8 αφορούσε στις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων. Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν πολλαπλά μουσικά είδη, ενώ στο τέλος δινόταν η επιλογή «άλλο», όπου μπορούσαν να συμπληρώσουν επιπλέον είδη μουσικής.

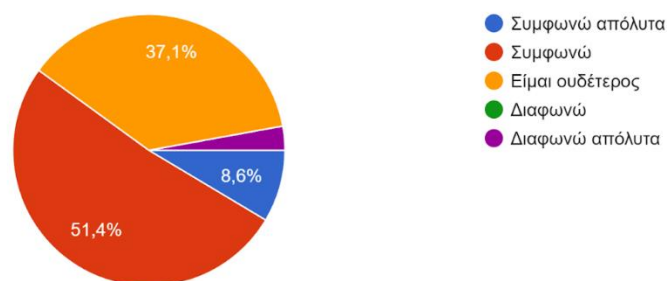
Από τις απαντήσεις τους φάνηκε ότι στις υψηλότερες θέσεις των μουσικών προτιμήσεων των εφήβων κατατάσσονται τα είδη της rock μουσικής (24 έφηβοι, ποσοστό 68%), της hip-hop/rap μουσικής (21 έφηβοι - 60%), ενώ στην τρίτη θέση (20 έφηβοι - 57%) βρίσκονται τα είδη της pop και της jazz μουσικής. Λίγο χαμηλότερα βρίσκεται η έντεχνη μουσική (18 έφηβοι - 51,4%). 14 έφηβοι (40%) προτιμούν τα έντεχνα λαϊκά, ενώ 12 φορές (34%) επιλέχθηκε η metal μουσική. Στο φάσμα του 20-30% προτιμήθηκαν τα είδη «ρεμπέτικα» (10 έφηβοι- ποσοστό 29%), «ελληνική παραδοσιακή μουσική» (9 έφηβοι - ποσοστό 26%), «τραπ» (8 έφηβοι - ποσοστό 23%) και «ηλεκτρονική μουσική» (7 έφηβοι - ποσοστό 20%). Στις χαμηλότερες θέσεις βρέθηκαν τα είδη της RnB και της κλασικής μουσικής με ποσοστό 17% - 6 έφηβοι. Τέλος, στην επιλογή άλλο (3%) αναφέρθηκαν μεμονωμένες απαντήσεις για τα είδη «κινηματογραφική, μιούζικαλ, funk, avant-garde, indie pop/indie rock και experimental» μουσική.

Γράφημα 8: Μουσικές προτιμήσεις

Η ερώτηση 9 σχετίζεται με την ερώτηση 8 και αφορά στη διάθεση των εφήβων να αναζητήσουν μουσικά είδη διαφορετικά από τις μουσικές τους προτιμήσεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε ότι όντως αναζητά διαφορετικά είδη μουσικής, με το 51,4% (18 άτομα) να απαντούν ότι «συμφωνούν». Ένα μεγάλο ποσοστό (37,1% - 13 άτομα) απάντησαν ουδέτερα σε αυτήν την ερώτηση, ενώ το 8,6% (3 άτομα) απάντησαν ότι «συμφωνούν πολύ». Τέλος, από τις επιλογές «διαφωνώ» και «διαφωνώ απόλυτα», η απάντηση «διαφωνώ απόλυτα» επιλέχθηκε μόνο μία φορά (ποσοστό 2,9%), ενώ η απάντηση «διαφωνώ» δεν επιλέχθηκε από κάποιο άτομο.

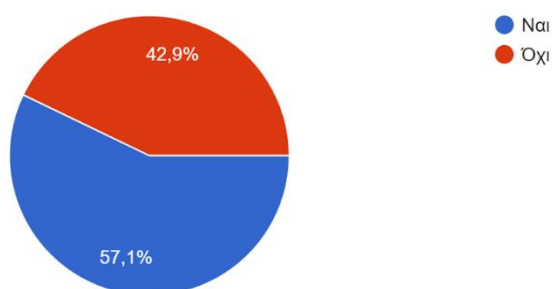
Αναζητώ είδη μουσικής διαφορετικά από τις τωρινές μου μουσικές προτιμήσεις;
35 απαντήσεις

Γράφημα 9: Διερεύνηση μουσικών ειδών

Οι ερωτήσεις 10 & 11 αφορούν τους τρόπους επιρροής των μουσικών ακουσμάτων των εφήβων μέσα από τα μουσικά μαθήματα του σχολείου. Όσον αφορά στο μάθημα του ατομικού οργάνου, 20 έφηβοι (57,1%) απάντησαν ότι τα μουσικά τους ακούσματα επηρεάζονται από αυτό, ενώ 15 (42,9%) απάντησαν αρνητικά.

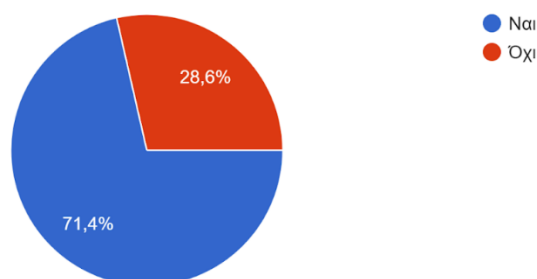
Το μάθημα του ατομικού οργάνου επηρεάζει τα μουσικά μου ακούσματα.
35 απαντήσεις

Γράφημα 10: Ατομικό μάθημα και μουσικά ακούσματα

Όσον αφορά στην επιρροή των μουσικών συνόλων στα μουσικά ακούσματα των εφήβων, οι 25 (71,4%) απάντησαν ότι επηρεάζονται από αυτά, ενώ οι 10 (28,6%) απάντησαν ότι δεν επηρεάζονται από τα μουσικά σύνολα του σχολείου.

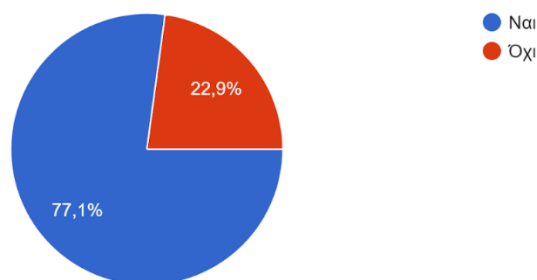
Η συμμετοχή μου στα μουσικά σύνολα του σχολείου επηρεάζει τα μουσικά μου ακούσματα.
35 απαντήσεις

Γράφημα 11: Μουσικά σύνολα και μουσικά ακούσματα

Οι ερωτήσεις 12-14 αφορούν τον τρόπο ενημέρωσης των εφήβων για οποιαδήποτε νέα μουσική μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το Youtube και το Spotify. Η πλειοψηφία των εφήβων απάντησε ότι ενημερώνεται και από τα τρία αυτά μέσα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το 77,1% των εφήβων απάντησαν ότι ενημερώνονται για τις νέες κυκλοφορίες από αυτά, ενώ το 22,1% απάντησε αρνητικά.

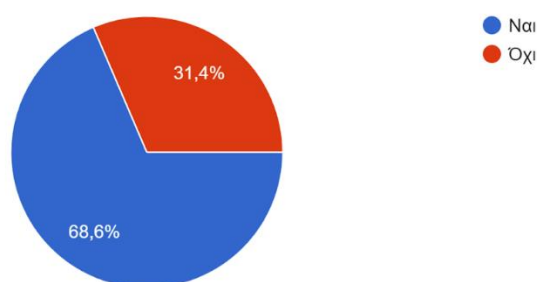
Ενημερώνομαι για νέα μουσική από τα Social Media (Facebook, Instagram, TikTok).
35 απαντήσεις

Γράφημα 12: Social Media και νέα μουσική

Επίσης υψηλό είναι το ποσοστό των εφήβων που ενημερώνεται από το YouTube. Το 68,6% των εφήβων απάντησε ότι ενημερώνεται από το Youtube, ενώ το 31,4% δεν ενημερώνεται από αυτό.

Ενημερώνομαι για νέα μουσική από το YouTube.
35 απαντήσεις

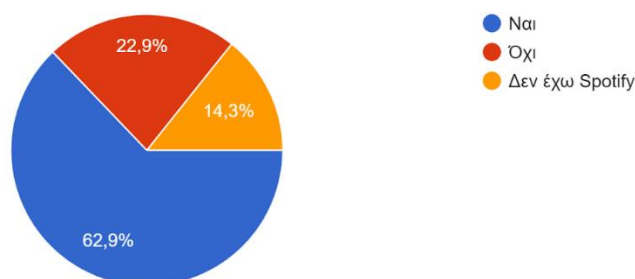

Γράφημα 13: Youtube και νέα μουσική

Αντίστοιχα για το Spotify, το 62,9% απάντησε ότι ενημερώνεται από αυτό για τις νέες κυκλοφορίες, το 22,9% απάντησε αρνητικά, ενώ το 14,3% δήλωσε ότι δεν έχει Spotify⁵.

Ενημερώνομαι για νέα μουσική από το Spotify.

35 απαντήσεις

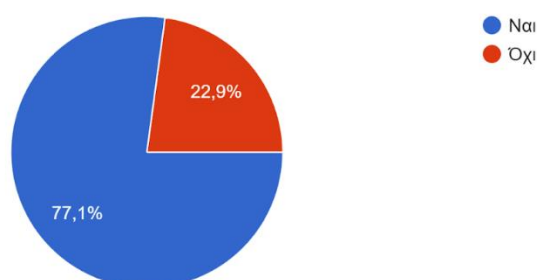
Γράφημα 14: Spotify και νέα μουσική

Ακολουθούν οι ερωτήσεις 15-16 όπου διερευνάται ο συσχετισμός του φιλικού τους περιβάλλοντος με τις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων.

Όσον αφορά στο κατά πόσο ενημερώνονται οι έφηβοι για τις νέες μουσικές πληροφορίες από το φιλικό τους περιβάλλον, το 77,1% απάντησε θετικά, ενώ το 22,9% αρνητικά.

Ενημερώνομαι για νέα μουσική από φίλους/φίλες στο σχολείο.

35 απαντήσεις

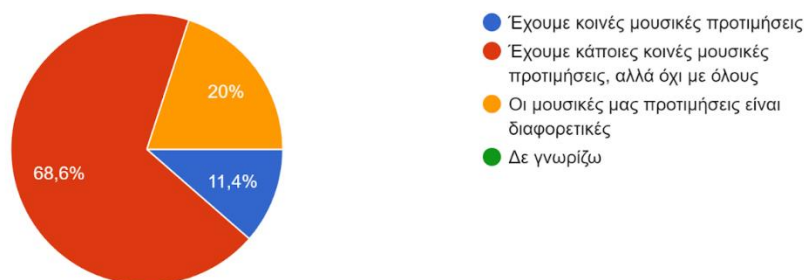
Γράφημα 15: Φίλοι και νέα μουσική

Σε ερώτηση σύγκρισης των μουσικών προτιμήσεων του εφήβου με τους/τις φίλους/φίλες του, το 68,6% απάντησε ότι έχει κάποιες κοινές προτιμήσεις με

⁵ Η επιλογή «Δεν έχω Spotify» κρίθηκε αναγκαίο να συμπεριληφθεί γιατί αποτελεί εφαρμογή που διατίθεται στους καταναλωτές με μηνιαία συνδρομή.

τους/τις φίλους/φίλες του αλλά όχι με όλους, το 20% απάντησε ότι έχει διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις με το φιλικό του περιβάλλον, ενώ το 11,4% απάντησε ότι έχει κοινές προτιμήσεις με το φιλικό περιβάλλον. Η απάντηση «δε γνωρίζω» δεν επιλέχθηκε.

Πώς συγκρίνονται οι μουσικές σου προτιμήσεις σε σχέση με το φιλικό σου περιβάλλον;
35 απαντήσεις

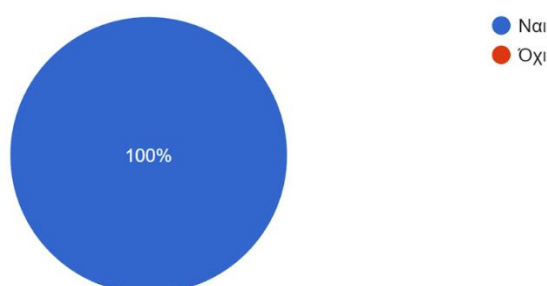

Γράφημα 16: Κοινές μουσικές προτιμήσεις με το φιλικό περιβάλλον

Οι ερωτήσεις 17-20 είναι ερωτήσεις διερεύνησης της σχέσης της μουσικής με την ταυτότητα των εφήβων.

Στην ερώτηση αν η μουσική αποτελεί κομμάτι του εαυτού των εφήβων, το 100% απάντησε θετικά.

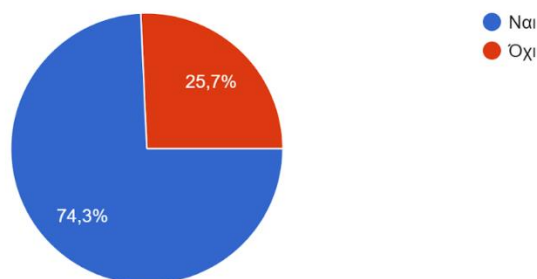
Η μουσική είναι κομμάτι του εαυτού μου.
35 απαντήσεις

Γράφημα 17: Μουσική=κομμάτι του εαυτού μου

Στην ερώτηση αν η ενεργητική ενασχόληση με τη μουσική κάνει τους εφήβους να αισθάνονται «μουσικοί», το 74,3% απάντησε θετικά, ενώ το 25,7% αρνητικά.

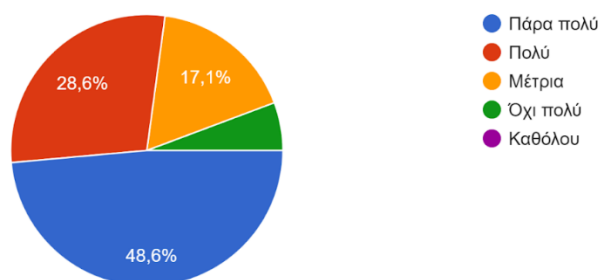
Όταν παίζω μουσική ή τραγουδάω αισθάνομαι ότι είμαι μουσικός.
35 απαντήσεις

Γράφημα 18: Αίσθηση μουσικής ταυτότητας

Επίσης, στην ερώτηση για τον ρόλο που παίζει η μουσική στη δημιουργία της προσωπικής ταυτότητας και της έκφρασης των εφήβων, η πλειοψηφία απάντησε «πάρα πολύ» με 48,6%, «πολύ» με 28,6%, ενώ «μέτρια» απάντησε το 17,1% και «όχι πολύ» το 5,7%. Η απάντηση «καθόλου» δεν επιλέχθηκε.

Πόσο σημαντική είναι η μουσική στη δημιουργία της προσωπικής σου ταυτότητας και την έκφρασή σου;
35 απαντήσεις

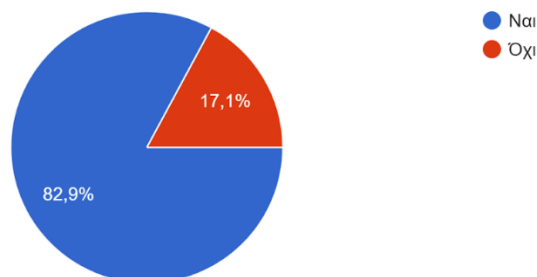

Γράφημα 19: Προσωπική ταυτότητα και έκφραση

Στην ερώτηση που διερευνάται η αίσθηση του ανήκειν, το 82,9% απάντησε ότι η συμμετοχή σε μουσικά σύνολα προσδίδει την αίσθηση του ανήκειν σε μια ομάδα, ενώ το 17,1% απάντησε αρνητικά.

Η συμμετοχή μου σε μουσικά σύνολα (εντός ή εκτός σχολείου) με κάνει να αιθάνομαι μέλος μιας ομάδας.

35 απαντήσεις

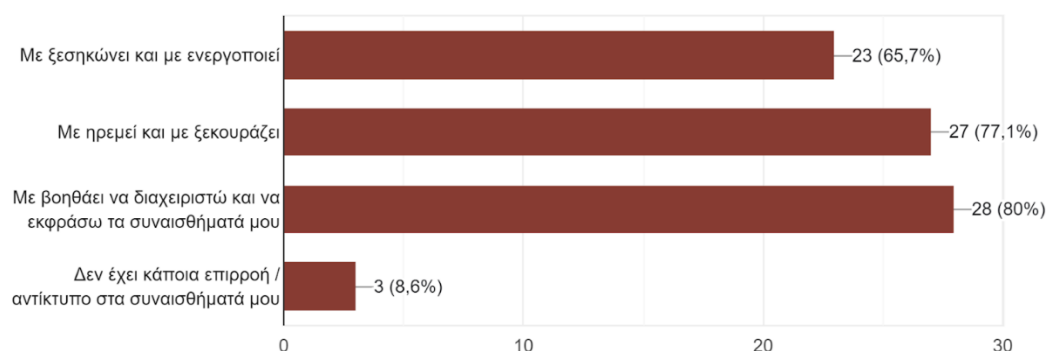
Γράφημα 20: Μουσικά σύνολα και αίσθηση ανήκειν

Η ερώτηση 21 αφορά τον τρόπο που η μουσική επηρεάζει τα συναισθήματα των εφήβων. Οι ερωτηθέντες/-θείσες μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία επιλογές.

Η πλειοψηφία των εφήβων απάντησε ότι με κάποιον τρόπο η μουσική επηρεάζει τα συναισθήματα τους: το 80% απάντησε ότι η μουσική βοηθά στη διαχείριση και την έκφραση των συναισθημάτων, το 77,1% απάντησε ότι η μουσική τους ηρεμεί και τους ξεκουράζει και το 65,7% απάντησε ότι η μουσική τους ξεσηκώνει και τους ενεργοποιεί. Μόνο το 8,6% απάντησε ότι η μουσική δεν έχει κάποια επιρροή/κάποιο αντίκτυπο στα συναισθήματα.

Πώς η μουσική επηρεάζει τα συναισθήματά σου? (Πολλαπλές επιλογές επιτρέπονται)

35 απαντήσεις

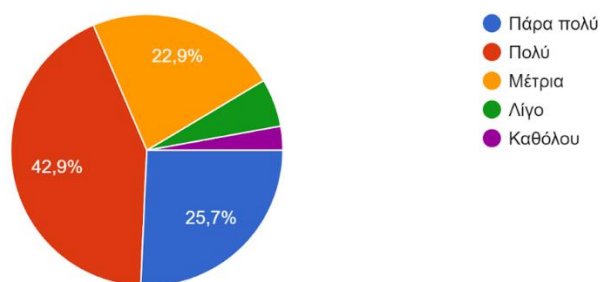
Γράφημα 21: Μουσική και συναισθήματα

Η τελευταία ερώτηση αφορά τη σχέση της μουσικής με την προσωπική επαφή και τις κοινωνικές σχέσεις. Το 42,9% των εφήβων απάντησαν ότι η μουσική

τους βοηθά «πολύ» σε αυτόν τον τομέα, το 25,7% των εφήβων απάντησε ότι η μουσική τους βοηθά «πάρα πολύ» να συνδεθούν με τους άλλους και να χτίσουν κοινωνικές σχέσεις, το 22,9% απάντησε ότι είναι «μέτρια» η αρωγή της μουσικής όσον αφορά στις κοινωνικές τους σχέσεις, ενώ το 5,7% και το 2,9% απάντησαν «λίγο» και «καθόλου» αντίστοιχα.

Πιστεύεις πως η μουσική σε βοηθάει να συνδεθείς με άλλους και να χτίσεις κοινωνικές σχέσεις;
35 απαντήσεις

Γράφημα 22: Μουσική και κοινωνικές σχέσεις

6. Συζήτηση και συμπεράσματα

6.1 Τελικά συμπεράσματα

Μέσα από την ανάλυση της έρευνας αλλά και από τον συνδυασμό των απαντήσεων προκύπτουν αρκετά συμπεράσματα που αφορούν στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων του Μουσικού Σχολείου Βέροιας. Κατ' αρχάς παρατηρείται ότι περισσότεροι από τους μισούς εφήβους ασχολούνται με τη μουσική και εκτός σχολείου μέσω μαθημάτων. Ακόμη, παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων ασχολείται με τη μουσική καθημερινά στο σπίτι, ένα αξιόλογο ποσοστό ασχολείται αρκετές φορές την εβδομάδα, ένα μικρό ποσοστό μερικές φορές τον μήνα, ενώ πολύ μικρό ποσοστό ασχολείται μία με δύο φορές την εβδομάδα. Να σημειωθεί ότι στο Μουσικό Σχολείο, στις τάξεις Β' και Γ' Λυκείου τα παιδιά διδάσκονται μουσικά μαθήματα για 5 ώρες την εβδομάδα, οπότε η ενασχόλησή τους με τη μουσική επιπλέον του σχολικού ωραρίου αυξάνει κατά πολύ τη συνολική εβδομαδιαία ενασχόληση με τη μουσική. Αυτό εξηγεί ίσως την βαθιά αποτύπωση της μουσικής στην ταυτότητα τους, κάτι που παρατηρείται στην πλειοψηφία των απαντήσεων και των συμμετεχόντων.

Στην ερώτηση που αφορούσε στη συχνότητα παρακολούθησης ζωντανής μουσικής, ένα ικανό ποσοστό απάντησε ότι παρακολουθεί περιστασιακά συναυλίες, αρκετοί έφηβοι απάντησαν πολύ συχνά ή συχνά, ένα μικρό ποσοστό απάντησε σπάνια, ενώ ελάχιστοι απάντησαν ότι δεν παρακολουθούν καθόλου συναυλίες.

Έπειτα, όπως προέκυψε από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, η οικογένεια, το σχολείο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι συνομήλικοι αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας.

Ο ρόλος της οικογένειας στη μουσική ακρόαση και στη δημιουργία «μουσικών» ερεθισμάτων είναι καταλυτικός (Paananen, 2022; Κοκκίδου κ.ά., 2016) και αυτό παρατηρήθηκε και μέσω της παρούσας έρευνας, όπου η πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε θετικά στην ερώτηση για την ενασχόληση κάποιου οικογενειακού μέλους με τη μουσική, ενώ λίγοι απάντησαν αρνητικά. Αντίστοιχα σε ερώτηση για τη διερεύνηση των παιδικών βιωμάτων όσον αφορά την οικογενειακή μουσική ακρόαση, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε ότι έχει τέτοια βιώματα, ενώ εξαιρετικά λίγοι έφηβοι απάντησαν αρνητικά.

Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει το σχολείο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η βιβλιογραφία τονίζει τη σημασία της μουσικής εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας (Müllensiefen κ.ά., 2022), την ιδιαίτερη σημασία της σχολικής μουσικής εκπαίδευσης (Simpkins, 2019), και τη διαφορά στη σχολική μουσική εκπαίδευση ενός γενικού σχολείου και ενός Μουσικού Σχολείου όσον

αφορά στις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων (Παπαπαναγιώτου, 2006). Αν και η παρούσα έρευνα διατυπώνει ξεκάθαρα την επιρροή των μουσικών μαθημάτων στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων μέσω του μαθήματος ατομικού οργάνου και των μουσικών συνόλων στο Μουσικό Σχολείο Βέροιας, θα ήταν παράλειψη να «αποσιωπηθεί» το μεγάλο ποσοστό (42,9%) των εφήβων που δήλωσε ότι το μάθημα του ατομικού οργάνου δεν επηρεάζει τα μουσικά του ακούσματα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το μάθημα των μουσικών συνόλων ήταν πολύ μικρότερο (28,6%). Αυτό πιθανότατα οφείλεται στην διαφορετική φύση των μαθημάτων: η επιλογή του ατομικού οργάνου περιορίζεται με βάση το εκπαιδευτικό δυναμικό του εκάστοτε Μουσικού Σχολείου και το μάθημα διεξάγεται βάσει του αναλυτικού προγράμματος σπουδών⁶, ενώ στα μουσικά σύνολα ο/η έφηβος μπορεί να επιλέξει οποιοδήποτε σύνολο θέλει με βάση τις μουσικές του προτιμήσεις. Πάντως, από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας παρατηρήθηκε ότι η συμμετοχή των μαθητών σε μουσικά σύνολα, ακόμη και σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης, λειτουργήσει ως παράγοντας διαμόρφωσης ταυτότητας (Σαλτάρη, 2016) και σίγουρα αυτή η διατύπωση επιβεβαιώνεται και στην παρούσα έρευνα.

Επιπρόσθετα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης λειτουργούν καταλυτικά ως παράγοντας επιρροής στη μουσική ταυτότητα των εφήβων. Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας παρατηρήθηκε ότι τα Social Media και τα MME όντως επηρεάζουν τις μουσικές προτιμήσεις των εφήβων και κατά συνέπεια τη μουσική τους ταυτότητα (Deci and Ryan, 2000). Στην παρούσα έρευνα εξετάστηκαν ξεχωριστά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Instagram, TikTok), το Youtube και το Spotify και διαπιστώθηκε ότι όλα συμβάλλουν στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας του μεγαλύτερου ποσοστού εφήβων, ενώ μικρότερα ήταν τα ποσοστά των εφήβων που δήλωσαν ότι δεν επηρεάζονται από αυτά.

Όσον αφορά στις μουσικές επιρροές, οι συνομηλικοί έχουν εξέχοντα ρόλο. Από την έρευνα διατυπώνεται ότι οι έφηβοι κατά το πλείστον επικοινωνούν με τους συνομηλίκους τους για να συζητήσουν για τις νέες μουσικές κυκλοφορίες, ενώ λιγότεροι είναι όσοι δεν συζητούν με τους συνομηλίκους τους για αυτές. Το πιο σημαντικό είναι ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων έχουν ίδιες ή παρόμοιες μουσικές προτιμήσεις με τους φίλους τους, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη βιβλιογραφική έρευνα (North κ.ά., 2000), ενώ ένα σημαντικό ποσοστό δηλώνει διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις σε σχέση με τους συνομηλίκους του.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ευρήματα όσον αφορά στον τρόπο που επηρεάζει η μουσική την προσωπική και συλλογική ταυτότητα των εφήβων, τα συναισθήματα και τις κοινωνικές τους σχέσεις.

Στην έρευνα που διεξήχθη, όλοι οι έφηβοι συμφώνησαν ότι η μουσική αποτελεί κομμάτι της προσωπικής τους ταυτότητας· οι περισσότεροι ανέφεραν ότι αισθάνονται «μουσικοί» όταν παίζουν κάποιο όργανο ή τραγουδούν και ότι η

---

⁶ (για όσα όργανα είναι διαθέσιμο)

μουσική είναι πολύ σημαντική για την προσωπική τους ταυτότητα και την έκφρασή τους. Ωστόσο ένα σημαντικό ποσοστό φαίνεται να μην βιώνει μέσω της μουσικής ενασχόλησης την ταυτότητα του μουσικού, ούτε την επίδραση της μουσικής στην προσωπική του ταυτότητα. Αυτά τα ευρήματα αποτυπώνουν με σαφήνεια τον ρόλο της μουσικής στην προσωπική ταυτότητα των εφήβων. Παρόμοια ήταν τα ευρήματα όσον αφορά στη συλλογική ταυτότητα: οι περισσότεροι έφηβοι παραδέχτηκαν ότι η συμμετοχή τους σε μουσικά σύνολα τους προσδίδει το αίσθημα του ανήκειν σε μια ομάδα, ενώ λίγοι διατύπωσαν ότι δεν βιώνουν αυτό το αίσθημα.

Όσον αφορά στα συναισθήματα, σχεδόν όλοι παραδέχτηκαν ότι η μουσική επιφέρει συναισθηματικές αποκρίσεις, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη βιβλιογραφία (Campbell κ.ά., 2007). Οι περισσότεροι έφηβοι διατυπώνουν ότι η μουσική τους βοηθά στη διαχείριση και στην έκφραση των συναισθημάτων τους· ένα σημαντικό ποσοστό δήλωσε ότι η μουσική τους ηρεμεί και τους ξεκουράζει, ενώ ικανό ήταν το ποσοστό των εφήβων που δήλωσε ότι η μουσική τους ξεσηκώνει και τους ενεργοποιεί. Ένα πολύ μικρό ποσοστό των εφήβων δεν παρατηρεί κάποια επιρροή της μουσικής στα συναισθήματα.

Η μουσική ακόμη, επηρεάζει κοινωνικά τους εφήβους. Η διαπίστωση αυτή συναντάται και στη βιβλιογραφία (Tarrant κ. ά., 2002; Selfhout κ. ά., 2009). Στην παρούσα έρευνα οι περισσότεροι έφηβοι αναφέρουν ότι μέσω της μουσικής συνδέονται με άλλους και χτίζουν κοινωνικές σχέσεις. Μικρό ποσοστό απάντησε ότι συνδέεται λίγο με τους άλλους, ενώ ελάχιστοι απάντησαν ότι η μουσική δεν τους βοηθά να συνδεθούν και να χτίσουν κοινωνικές σχέσεις.

Τέλος, οι προαναφερόμενοι παράγοντες διαμορφώνουν τη μουσική ταυτότητα των εφήβων στο Μουσικό Σχολείο Βέροιας, η οποία αποτελεί μέρος τόσο της προσωπικής όσο και της συλλογικής ταυτότητας των εφήβων.

6.2 Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για περαιτέρω μελέτες

Βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας ήταν το μικρό δείγμα του πληθυσμού που συμμετείχε. Αυτό συνέβη, αφενός γιατί το Μουσικό Σχολείο Βέροιας απαρτίζεται από έναν μικρό αριθμό μαθητών/-τριών, αφετέρου γιατί η ερευνήτρια επέλεξε να διερευνήσει τους παράγοντες διαμόρφωσης μουσικής ταυτότητας μόνο των δύο τελευταίων τάξεων του σχολείου.

Επίσης, λόγω έλλειψης χρόνου δε διενεργήθηκε πιλοτική αποστολή του ερωτηματολογίου με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ανατροφοδότηση για την εγκυρότητα και την καταλληλότητα των ερωτήσεων, για τον τύπο και τη μορφή τους ή ακόμη και για την ελκυστικότητα του ερωτηματολογίου (Cohen κ.ά., 2007).

Ένας επιπλέον περιορισμός της έρευνας αφορούσε στη δομή των ερωτήσεων. Ενώ υπήρχε ως πρωταρχική σκέψη να διατυπωθούν και ανοιχτά ερωτήματα, κρίθηκε ότι αυτά θα λειτουργούσαν ανασταλτικά στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους εφήβους. Έτσι το ερωτηματολόγιο απαρτίστηκε μόνο από κλειστά ερωτήματα παρά τους περιορισμούς που επιφέρουν αυτά στην προσέγγιση των προσωπικών δεδομένων.

Τελευταίο περιοριστικό παράγοντα της έρευνας αποτέλεσε ο αριθμός των ερωτήσεων. Οι ερωτήσεις ήταν μόνο 22 στον αριθμό λόγω του ότι το ερωτηματολόγιο απευθυνόταν συγκεκριμένα σε εφήβους και λόγω της κατανόησης των ιδιαιτεροτήτων αυτής της ηλικίας όσον αφορά σε ζητήματα υπομονής και συγκέντρωσης. Θεωρήθηκε ότι ένα ερωτηματολόγιο που θα απαιτούσε περισσότερες ερωτήσεις προς συμπλήρωση πιθανόν να προκαλούσε εκνευρισμό στους μαθητές/στις μαθήτριες και να περιόριζε ακόμη περισσότερο το τελικό μέγεθος του δείγματος.

Σε μια μελλοντική έρευνα που θα εστιάζει στη μουσική ταυτότητα των εφήβων, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μεγαλύτερο δείγμα από τα Μουσικά Σχολεία της χώρας, έτσι ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο οι έφηβοι γενικότερα παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά όσον αφορά στη δόμηση της μουσικής ταυτότητας. Ιδεατά, το παρόν ερωτηματολόγιο θα μπορούσε να συνδυαστεί με ημι-δομημένες συνεντεύξεις εφήβων από διαφορετικά Μουσικά Σχολεία, για να διερευνηθεί κατά πόσο συγκλίνουν οι λεπτές αποχρώσεις της διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας σε εφήβους από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα. Ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον θα είχε η διεύρυνση της έρευνας σε γενικά Γυμνάσια και Λύκεια· σε μια τέτοιου τύπου έρευνα θα ήταν απαραίτητη η ανακατασκευή του ερωτηματολογίου, ώστε να είναι στοχευμένο στα δικά τους ερεθίσματα και σε δεύτερο χρόνο θα μπορούσε να γίνει μια νέα, ευρύτερη συγκριτική μελέτη ως προς τη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων στα Μουσικά και στα Γενικά σχολεία. Φυσικά, μια μεγαλύτερου βεληνεκούς μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να υλοποιηθεί εκτός Ελλάδας· αυτό απαιτεί αφενός την ανακατασκευή του ερωτηματολογίου, αφετέρου τη μετάφρασή του στις γλώσσες των χωρών που θα λάμβανε χώρα η έρευνα.

Βιβλιογραφία

- Ainsworth, M. S. (1979). Infant–mother attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932–937. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.932>
- Barnes, S. B. (1999). Understanding agency: Social theory and responsible action. *Understanding Agency*, 1-176.
- Bennett A. (2001). *Cultures of popular music*. Open University Press.
- Bonneville-Roussy, A., Rentfrow, P. J., Xu, M. K., & Potter, J. (2013). Music through the ages: Trends in musical engagement and preferences from adolescence through middle adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(4), 703–717. <https://doi.org/10.1037/a0033770>
- Burland, K., Bennett, D., & López-Íñiguez, G. (2022). Validation of the Musical Identity Measure: Exploring musical identity as a variable across multiple types of musicians. *Musicae Scientiae*, 26(4), 704–728. <https://doi.org/10.1177/10298649221108576>
- Campbell, P. S., Claire Connell, & Beegle, A. (2007). Adolescents' Expressed Meanings of Music in and out of School. *Journal of Research in Music Education*, 55(3), 220–236. <http://www.jstor.org/stable/4543122>
- Christie, D., & Viner, R. (2005). Adolescent development. *BMJ (Clinical research ed.)*, 330(7486), 301–304. <https://doi.org/10.1136/bmj.330.7486.301>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison K., (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. (7^η έκδοση). Μεταίχμιο.
- Costa, P. T. Jr., & McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13(6), 653-665.
- Cooper, C. R., & Grotevant, H. D. (1987). Gender issues in the interface of family experience and adolescents' friendship and dating identity. *Journal of*

Youth and Adolescence, 16(3), 247–264. <https://doi.org/10.1007/BF02139093>.

Deaux, K. (1994). Social identity. *PSYCHOLOGIST-LEICESTER*, 7, 259-259.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Dys, S. P., Glenn Schellenberg, E. & McLean K. C. (2017). Musical Identities, Music Preferences, and Individual Differences. In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves & D. Miell (Eds.), *Handbook of Musical Identities* (pp. 247-266). Oxford Academic.

Hodkinson, P.E. (2002). *Goth. Identity, Style and Subculture*. Berg Publishers.
Ανακτήθηκε 12/08/2023 από
<https://openresearch.surrey.ac.uk/esploro/outputs/book/Goth-Identity-Style-and-Subculture/99515240802346#file-o>

Elliott, D. J., & Silverman, M. (2014). Music, personhood, and eudaimonia: Implications for educative and ethical music education. *TD: The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, 10(2), 57-72.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.

Evans, P., & McPherson, G. E. (2015). Identity and practice: The motivational benefits of a long-term musical identity. *Psychology of Music*, 43(3), 407–422. <https://doi.org/10.1177/0305735613514471>

Fearon, J. D. (1999). *What Is Identity (As We Now Use the Word)?* Stanford University. <http://www.stanford.edu/~jfeardon/papers/iden1v2.pdf>

Forgeard, M., Winner, E., Norton, A., & Schlaug, G. (2008). Practicing a musical instrument in childhood is associated with enhanced verbal ability and nonverbal reasoning. *PloS one*, 3(10), e3566. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0003566>

- Frith, S. (1996). *Performing rites: On the value of popular music*. Harvard University Press.
- Garrido, S., & Schubert, E. (2015). Music and people with tendencies to depression. *Music Perception*, 29(1), 21-39.
- Gracyk, T. (2004). Does Everyone Have a Musical Identity? Reflections on Musical Identities. *ACT Journal*, 3(1). Ανακτήθηκε 13 Αυγούστου 2023 από http://act.maydaygroup.org/articles/Gracyk3_1.pdf
- Gruhn W., Täht K., Kiilu K., Ristmägi R. & Pöder P. (2017). Musical identity formation. Investigating the social, personal, musical, and educational factors. *Finnish Journal of Music Education, FJME*, 8.
- Hargreaves, D. J., Miell, D., & MacDonald, R. A. R. (2002). What are musical identities, and why are they important? In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell, (Eds.), *Musical identities* (pp. 1–20). Oxford University Press.
- Harrer, S., & Harrer, M. R. (2019). The role of music for adolescents in their identity development. *Journal of Youth Studies*, 22(6), 823-839.
- Higgins, T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*, 94(3), 319-411.
- Jaworska, N., & MacQueen, G. (2015). Adolescence as a unique developmental period [Editorial]. *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, 40(5), 291–293.
- Jefremovs, A., & Kozlinska, I. (2022). Music education in adolescence – A pathway to entrepreneurial identity? *Industry and Higher Education*, 36(4), 442–455. <https://doi.org/10.1177/09504222211042282>
- Juslin, P. N., & Sloboda, J. A. (2001). *Music and emotion: Theory and research*. Oxford University Press.

- Juslin, P. N., & Västfjäll, D. (2008). Emotional responses to music: The need to consider underlying mechanisms. *Behavioral and Brain Sciences*, 31(5), 559-575.
- Κοκκίδου, Μ., Ασλάνογλου, Δ., Μανανά, Μ., Πάτκου, Α., Χρυσάφη, Β., & Χρυσάφη, Ε. (2016). Αυτοβιογραφικές ιστορίες εκπαιδευτικών μουσικής για τις μουσικές τους ταυτότητες: ποιοτική έρευνα. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης* (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση) (σσ. 230-239). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Lamont, A. (2002). Musical identities and the school environment. In MacDonald, R. A. R., Hargreaves, D. J. & Miell, D. (Eds.), *Musical identities* (pp. 41–59). Oxford University Press.
- Lamont, A. (2017). Musical identity, interest, and involvement. In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell (Eds.), *Handbook of musical identities* (pp. 176–196). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199679485.003.0010>
- Lim, H. (2016). The effects of preferred music listening on stress levels of Korean adolescents. *Nordic Journal of Music Therapy*, 25(1), 75-91.
- Lonsdale, A., & North, A. C. (2021). Can you feel the mood in the room? A study of the emotional qualities of music in social contexts. *Psychology of Music*, 49(2), 212-227.
- MacDonald, R. A. R., Hargreaves, D. J., & Miell, D. (Eds.). (2002). *Musical identities*. Oxford University Press.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In: J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology*, (pp. 159-87). New York: Wiley.
- Marsh, H. W. (1990). The structure of academic self-concept: The Marsh/Shavelson model. *Journal of Educational Psychology*, 82(4), 623–636. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.82.4.623>

- Mills, M. (2010). Being a Musician: Musical Identity and the Adolescent Singer. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 186, 43–54. <http://www.jstor.org/stable/41110433>
- Miranda, D. (2013). The role of music in adolescent development: Much more than the same old song. *International Journal of Adolescence and Youth*, 18(1), 5–22. <https://doi.org/10.1080/02673843.2011.650182>
- Müllensiefen, D., Elvers, P., & Frieler, K. (2022). Musical development during adolescence: Perceptual skills, cognitive resources, and musical training. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1518(1), 264–281. <https://doi.org/10.1111/nyas.14911>
- Nielson, S. G. (2010). Individualism, collectivism, and musical styles. *Psychology of Music*, 38(3), 269–289.
- North, A. C., Hargreaves, D. J., & O'Neill, S. A. (2000). The importance of music to adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 70(2), 255–272. <https://doi.org/10.1348/000709900158083>
- North, A. C., & Hargreaves, D. J. (2002). Age variations in judgments of 'great' art works. *British Journal of Psychology*, 93(3), 397–405. <https://doi.org/10.1348/000712602760146431>
- North, A. C., & Hargreaves, D. J. (2008). *The social and applied psychology of music*. Oxford University Press.
- North, A. C., Hargreaves, D. J., & O'Neill, S. A. (2000). The importance of music to adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 70(2), 255–272. <https://doi.org/10.1348/000709900158083>
- Nurmi, J.-E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11(1), 1–59. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(91\)90002-6](https://doi.org/10.1016/0273-2297(91)90002-6)
- Nurmi, J. E., Poole, M. E., & Kalakoski, V. (1994). Age differences in adolescent future-oriented goals, concerns, and related temporal extension in

- different sociocultural contexts. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(4), 471–487. <https://doi.org/10.1007/BF01538040>
- Onora O'Neill (2013) Intelligent accountability in education. *Oxford Review of Education*, 39(1), 4-16, [10.1080/03054985.2013.764761](https://doi.org/10.1080/03054985.2013.764761)
- Oyserman, D., Terry, K., & Bybee, D. (2002). A possible selves intervention to enhance school involvement. *Journal of Adolescence*, 25(3), 313–326. <https://doi.org/10.1006/jado.2002.0474>
- Oyserman, D., Elmore, K., & Smith, G. (2012). Self, self-concept, and identity. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Επιμ.), *Handbook of self and identity* (σσ. 69–104). The Guilford Press.
- Paananen, P. (2022). Musical backgrounds and musical identity development in pre-service music education and primary education students: a narrative study. *Music Education Research*, 24(1), 111–123. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.2017421>
- Panahi, Soheila. (2015). Role of parents, Teachers, and Community in Adolescents` issues. *Unique Journal of Pharmaceutical and Biological Sciences*, 03(02), 4-11.
- Παπαπαναγιώτου, Ξ. (2004). Εφηβεία, Μουσική και Εκπαίδευση. Στο Κ. Τσούγκρας (Επιμ), *Μουσικοπαιδαγωγικά: Τεύχος 1* (σσ. 34-48). ΕΕΜΕ.
- Παπαπαναγιώτου, Ξ. (2006). Η ηλικία και η μουσική εκπαίδευση ως παράγοντες διαμόρφωσης των μουσικών προτιμήσεων Ελλήνων μαθητών. Στο Κ. Τσούγκρας (Επιμ), *Μουσικοπαιδαγωγικά: Τεύχος 3* (σσ. 5-30). ΕΕΜΕ.
- Peck, L. S., & Grealey, P. (2020). Autobiographical significance of meaningful musical experiences: Reflections on youth and identity. *Music & Science*, 3, 2059204320974221.
- Pöder, K., & Kiilu, K. (2015). The Formation of Musical Identity. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 12(1), 60–68. <https://doi.org/10.15405/ejsbs.153>

- Ralston, L. (2008). A Derridean Approach To Musical Identity. *Postgraduate Journal of Aesthetics*, 5(2), 32-40.
- Regelski, T.A., & Gates, J.T. (2009). *Music education for changing times : guiding visions for practice*.
- Rentfrow, P. J., & Gosling, S. D. (2003). The do re mi's of everyday life: The structure and personality correlates of music preferences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(6), 1236–1256. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.6.1236>
- Rentfrow, P. J., & Gosling, S. D. (2006). Message in a Ballad: The Role of Music Preferences in Interpersonal Perception. *Psychological Science*, 17(3), 236–242. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01691.x>
- Σαλτάρη, Ρ. (2016). Η συμβολή των τυπικών και άτυπων εμπειριών στη μουσική ταυτότητα των εφήβων. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης* (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση) (σσ. 419-428). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Saarikallio, S. H. (2008). Music in mood regulation: Initial scale development. *Musicae Scientiae*, 12(2), 291–309. <https://doi.org/10.1177/102986490801200206>
- Schlaug, G., Norton, A., Overy, K., & Winner, E. (2005). Effects of music training on the child's brain and cognitive development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1060(1), 219-230.
- Selfhout, M. H. W., Branje, S. J. T., Delsing, M. J. M., ter Bogt, T. F. M., & Meeus, W. H. J. (2009). Different types of music and music preferences in adolescence: Associations with personality traits. *Journal of Research in Personality*, 43(6), 1191-1202.

- Simpkins, R. (2019). *Musical Choices in Year 9 Music: An Instrumental Case Study of Student Choice and Identity (Version 1)*. [Doctoral Dissertation, University of Leicester]. <https://hdl.handle.net/2381/45481>
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University Press.
- Talbot, B. C. (2013). The Music Identity Project. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 12(2), 60-74.
- Tarrant, M., North, A. C., & Hargreaves, D. J. (2000). English and American adolescents' reasons for listening to music. *Psychology of Music*, 28(2), 166–173. <https://doi.org/10.1177/0305735600282005>
- Tarrant, M., North, A. C., & Hargreaves, D. J. (2002). Youth identity and music. In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell (Eds.), *Musical identities* (pp. 134-150). Oxford University Press.
- The promise of adolescence: Realizing opportunity for all youth*. (2019) National Library of Medicine. Ανακτήθηκε 14/08/2023 από <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31449373/>
- Torres, Cecilia A.R. (2008) The Construction of Identity and Musical Identities: A Literature Review. *Visions of Research in Music Education*, 11(2).
- Trevarthen, C. (2002). Origins of musical identity: Evidence from infancy for musical social awareness. In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell (Eds.), *Musical identities* (pp. 21-38). Oxford University Press.
- Ζωγράφου, Ε. (2012). *Οι δυνητικοί εαυτοί στην εφηβεία: διερευνώντας τις διαφορές φύλου ως προς το μακρινό μέλλον*. [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας]. <http://hdl.handle.net/11615/43145>

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Γεια σας guys! 😎

Η παρούσα έρευνα είναι μέρος της πτυχιακής μου εργασίας με θέμα "Η διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων" και η συμβολή σας είναι εξαιρετικά σημαντική για την ολοκλήρωσή της.

Η συμμετοχή σας είναι **εθελοντική** και **ανώνυμη**.

Τα δεδομένα που θα προκύψουν, θα αναλυθούν συλλογικά και όχι ατομικά, και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τις ανάγκες της έρευνας. Αν το επιθυμείτε, μπορώ να σας γνωστοποιήσω τα αποτελέσματα της έρευνας.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή και τον χρόνο σας! 😊

Άρτεμις Παρλαμπά

* Υποδεικνύει απαιτούμενη ερώτηση

---

1. Φύλο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Αγόρι
 Κορίτσι

2. Τάξη *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Β' Λυκείου
 Γ' Λυκείου

3. Μαθαίνεις μουσική και εκτός σχολείου; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

4. Πόσο ασχολείσαι με τη μουσική στον **ελεύθερό σου χρόνο**; *
Δηλαδή ακούς μουσική, παίζεις κάποιο μουσικό όργανο ή τραγουδάς;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Καθημερινά
 Αρκετές φορές τη βδομάδα
 Μία με δύο φορές τη βδομάδα
 Μερικές φορές το μήνα
 Σπάνια/Ποτέ

5. Πόσο συχνά πηγαίνεις σε συναυλίες / φεστιβάλ ή ακούς ζωντανή μουσική; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Πολύ συχνά
 Συχνά
 Περιστασιακά
 Σπάνια
 Καθόλου

6. Ασχολείται κάποιο άλλο μέλος της οικογένειάς σου με τη μουσική; *
(Παίζει κάποιο μουσικό όργανο ή τραγουδάει)

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

7. Ως παιδί, θυμάμαι να ακούμε μουσική σαν οικογένεια. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

8. Ποια από τα ακόλουθα είδη μουσικής ακούω; *
(Πολλαπλές επιλογές επιτρέπονται)

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Pop
 Rock
 Metal
 Hip Hop / Rap
 Trap
 RnB
 Jazz
 Κλασική
 Ελληνικά Λαϊκά
 Ελληνική παραδοσιακή μουσική
 Έντεχνα
 Ρεμπέτικα
 Ηλεκτρονική μουσική
 Άλλο: _____

9. Αναζητώ είδη μουσικής διαφορετικά από τις τωρινές μου μουσικές προτιμήσεις; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Συμφωνώ απόλυτα
 Συμφωνώ
 Είμαι ουδέτερος
 Διαφωνώ
 Διαφωνώ απόλυτα

10. Το μάθημα του ατομικού οργάνου επηρεάζει τα μουσικά μου ακούσματα. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

11. Η συμμετοχή μου στα μουσικά σύνολα του σχολείου επηρεάζει τα μουσικά μου ακούσματα. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

12. Ενημερώνομαι για νέα μουσική από τα Social Media (Facebook, Instagram, Tik Tok). *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

13. Ενημερώνομαι για νέα μουσική από το YouTube. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

14. Ενημερώνομαι για νέα μουσική από το Spotify. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

Δεν έχω Spotify

15. Ενημερώνομαι για νέα μουσική από φίλους/φίλες στο σχολείο. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

16. Πώς συγκρίνονται οι μουσικές σου προτιμήσεις σε σχέση με το φιλικό σου περιβάλλον; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Έχουμε κοινές μουσικές προτιμήσεις

Έχουμε κάποιες κοινές μουσικές προτιμήσεις, αλλά όχι με όλους

Οι μουσικές μας προτιμήσεις είναι διαφορετικές

Δε γνωρίζω

17. Η μουσική είναι κομμάτι του εαυτού μου. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

18. Όταν παίζω μουσική ή τραγουδάω αισθάνομαι ότι είμαι μουσικός. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

19. Πόσο σημαντική είναι η μουσική στη δημιουργία της προσωπικής σου ταυτότητας και την έκφρασή σου; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Πάρα πολύ
- Πολύ
- Μέτρια
- Όχι πολύ
- Καθόλου

20. Η συμμετοχή μου σε μουσικά σύνολα (εντός ή εκτός σχολείου) με κάνει να αιθάνομαι μέλος μιας ομάδας. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
- Όχι

21. Πώς η μουσική επηρεάζει τα συναισθήματά σου? *
(Πολλαπλές επιλογές επιτρέπονται)

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Με ξεσηκώνει και με ενεργοποιεί
- Με ηρεμεί και με ξεκουράζει
- Με βοηθάει να διαχειριστώ και να εκφράσω τα συναισθήματά μου
- Δεν έχει κάποια επιρροή / αντίκτυπο στα συναισθήματά μου

22. Πιστεύεις πως η μουσική σε βοηθάει να συνδεθείς με άλλους και να χτίσεις *
κοινωνικές σχέσεις;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Πάρα πολύ
- Πολύ
- Μέτρια
- Λίγο
- Καθόλου

Αυτό το περιεχόμενο δεν έχει δημιουργηθεί και δεν έχει εγκριθεί από την Google.

Google Φόρμες